

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Інститут післядипломної освіти
Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

Дипломна робота магістра
**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ
ФРАНЦІЇ ТА НІМЕЧЧИНИ**

Виконав:

студент VI курсу, групи 691мз
спеціальності 291

«Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

Косячевський Іван Сергійович

Керівник: к. політ. н., доцент
кафедри міжнародних відносин та
зовнішньої політики

Габро Ірина Володимирівна

Рецензент:

Кандидат політичних наук,
доцент б.в.з.

Лушагіна Тетяна Вікторівна

ЗМІСТ

Анотація.....	I-IX
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	8
1.1 Стан наукової розробки проблеми.....	8
1.2. Джерельна база дослідження.....	16
1.3. Методологія дослідження.....	24
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ФРАНЦІЄЮ ТА НІМЕЧЧИНОЮ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ.....	33
2.1. Організаційна основа культурної дипломатії Франції та Німеччини....	33
2.2. Особливості інституційного забезпечення культурної дипломатії Франції та Німеччини.....	47
РОЗДІЛ 3. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОДЕЛЕЙ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ.....	56
3.1. Практична імплементація французької моделі культурної дипломатії.....	56
3.2. Практичні аспекти німецької моделі культурної дипломатії.....	67
3.3. Культурна дипломатія Франції та ФРН в умовах російсько-української війни.....	77
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	91
ДОДАТКИ.....	104

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ГА ООН	Генеральна Асамблея ООН
ЄС	Європейський Союз
ЗМІ	Засоби масової інформації
МЗС	Міністерство закордонних справ
МОФ	Міжнародна організація Франкофонії
ОБСЄ	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ОЕСР	Організація економічного співробітництва та розвитку
ООН	Організація Об'єднаних Націй
РБ ООН	Рада Безпеки ООН
РЄ	Рада Європи
рф	російська федерація
СДПН	Соціал-демократична партія Німеччини
СОТ	Світова організація торгівлі
США	Сполучені Штати Америки
ФРН	Федеративна Республіка Німеччина
ЮНЕСКО	Організація об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури
AILF	Міжнародна асоціація франкомовних книгопродавців
BIEF	Міжнародне бюро видавництва Франції
CAFED	Африканський центр навчання в області видавничої діяльності та поширення
CIRTEF	Міжнародна рада радіо та франкомовного телемовлення
DAAD	Німецька служба академічних обмінів
FESPACO	Фестиваль кіно та телебачення країн Африки в Уагадугу
ICOM	Німецький національний комітет
MASA	Африканський ринок виконавських видів мистецтва
PAD	Служба педагогічних обмінів
ZfA	Центральне управління зі шкільної освіти за кордоном

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі науковці та державні діячі багато уваги приділяють механізмам формування позитивного образу держав, який складається з культурно-гуманітарної, загальнополітичної, економічної привабливості, морального авторитету. Цей комплекс факторів транслюється через призму психологічного стану і масової свідомості груп населення. До числа держав, які володіють серйозним культурно-гуманітарним впливом серед значної частини зарубіжної аудиторії, належить Французька Республіка та ФРН.

Цивілізаційну спадщину Франції і ФРН широко відомо за кордоном. Беручи до уваги результати культурно-гуманітарної роботи французьких та німецьких зовнішньополітичних інститутів, а також показники популярності і авторитету образу Франції та ФРН, можна констатувати, що французький та німецький інституційні механізми в цій області є ефективним зразком досягнення зовнішньополітичних цілей двох країн.

Відомо, що змістовна діяльність інструментів зовнішньої політики Франції та ФРН, спирається на багатовіковий вплив французької цивілізації за кордоном. Разом з тим результативність діяльності пов'язана й з усвідомленою увагою керівних кіл Франції та ФРН до цієї сфери, що спрямовані на створення умов для посилення зовнішньоекономічного, зовнішньополітичного та військового впливу Франції та ФРН за кордоном.

Для Французької Республіки, яка володіє багатою культурною спадщиною, просування своїх національних ідеалів і цінностей, в особливості мови, традиційно є пріоритетним напрямком як внутрішньої, так і зовнішньої політики. Більш того, в них вона бачить дієвий інструмент «м'якого» впливу, значення якого в сучасних умовах переоцінити неможливо. Культурну дипломатію ФРН можна охарактеризувати, як одну з основ послідовного зовнішньополітичного курсу країни, яка продовжує наступність попередніх десятиліть.

Безумовно, в епоху європеїзації зовнішньополітичні питання втрачають суто національний характер, і ефективна і розумна політика вимагає усвідомлення проблем спільної відповідальності націй, яка не повинна закінчуватися за державними кордонами або обмежуватися політичними акціями. У наш час культурна дипломатія повинна бути не просто «третьою опорою» зовнішньої політики, а повинна допомогти закласти основу стійкого зовнішньополітичного курсу, при цьому основою досягнення зовнішнього політичного ефекту є не тільки повага, але і підтримка незалежності культури.

Уніфікація сучасного світового культурного простору та повсюдне поширення цінностей американської масової культури, викликає у Франції та ФРН стійке бажання протистояти цій тенденції. Саме тому захист позицій французької та німецької мов, а також заохочення культурного розмаїття позначається в якості основних пріоритетів французької та німецької культурної дипломатії, що обумовило актуальність теми магістерської роботи.

Об'єктом дослідження є дипломатія Франції та Німеччини.

Предметом дослідження є культурна дипломатія Франції та Німеччини.

Хронологічні рамки охоплюють період з 1930 р. (поява терміну «культурна дипломатія», який був введений американським дослідником Ф. Баргхорном) до березень 2022 року (дії німецьких та французьких дипломатів у сфері культури в контексті російсько-української війни).

Територіальні рамки цього дослідження обмежені територією Французької Республіки та ФРН, а також країни-члени ООН, на які поширюється дія інструментів культурної дипломатії обох держав.

Мета роботи полягає в комплексному порівняльному аналізі культурної дипломатії Франції та ФРН.

Відповідно до мети поставлені наступні **завдання**:

- охарактеризувати стан наукової розробки проблеми, джерельну базу дослідження;
- розкрити методологію дослідження;
- визначити організаційну основу культурної дипломатії Франції та ФРН;
- охарактеризувати особливості інституційного забезпечення культурної дипломатії Франції та ФРН;
- проаналізувати практичну імплементацію французької моделі культурної дипломатії;
- продемонструвати практичні аспекти німецької моделі культурної дипломатії;
- висвітлити культурну дипломатію Франції та ФРН в умовах російсько-української війни.

Наукова новизна дослідження визначається актуальністю досліджуваної проблеми і тим, що запропонована тема є недостатньо вивченою у вітчизняній історіографії та полягає у тому, що у рамках проведеного наукового дослідження:

- отримала подальшої систематизації історіографія проблеми та джерельна база дослідження;
- здійснений комплексний порівняльний аналіз культурної дипломатії Франції та ФРН.

Практичне значення роботи полягає в тому, що дипломну роботу магістра написано в наукових і навчальних цілях. Матеріали дипломної роботи можуть бути використані при написанні дисертаційних робіт, навчальних посібників і підручників, а також під час викладання загальних і спеціальних курсів, таких як дисциплін «Історія дипломатії», «Дипломатичне та консульське право», «Зовнішня політика країн Центральної та Південно-Східної Європи», «Дипломатичний протокол та етикет», «Дипломатія України».

Апробація результатів дослідження. Частина теоретичних положень та висновків цього дослідження знайшла своє відображення у доповіді на Міжнародній науково-практичній конференції «Ольвійський форум-2022: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» (Миколаїв, червень 2022).

Публікації. За темою дослідження було опубліковано тези.

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 106 сторінок, з них основного тексту – 90 сторінок. Курсова робота складається зі вступу, 3 розділів, 8 підрозділів, висновків, посилань, списку використаних джерел та літератури (116 найменувань українською, російською, англійською, французькою, німецькою мовами) та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки проблеми

Використану в роботі літературу можна класифікувати за територіальним критерієм: праці вітчизняних науковців, російських авторів та твори європейських учених.

Значну цінність для нашої роботи становлять праці українських дослідників О. Розумної та Т. Черненко¹, які досліджують поняття «культурна дипломатія», аналізують розвиток цього явища на сучасному етапі. Також це питання досліджує український науковець Г. Шамбровський та Н. Мусієнко², М.Процюк³.

Так, на думку Н. Мусієнко та Г. Шамбровського, культурна дипломатія – це процес, «коли держава і суспільство беруть активну участь у формуванні свого національного образу, іміджу, стереотипу»⁴.

Українська дослідниця О. Розумна розглядає культурну дипломатію як сукупність прийомів, методів і практичних заходів, що їх розробляють і реалізують органи зовнішніх відносин і/або інші уповноважені на те

---

¹ Політика культурної дипломатії: стратегічні пріоритети для України: зб. наук.-експерт. Матеріалів / за заг. ред. О. П. Розумної, Т. В. Черненко. Київ: НІСД, 2016. С. 40-41.

² Шамбровський Г., Мусієнко Н. Завдання і можливості культурної дипломатії у розвитку сучасної держави та інститутів громадянського суспільства в Україні. 2016. Вип. 14. С. 91-92.

³ Процюк М. Публічна та культурна дипломатія як засіб «м'якої сили» України: запозичені моделі, реальні кроки та стратегічні пріоритети. Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. Серія «Політичні науки». 2016. Випуск 22. Ч. 2. С. 23-24; Регіоналізм та мультикультуралізм у теорії і практиці культурної дипломатії європейських держав // Актуальні проблеми зовнішньої політики України: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених. Чернівці: Технодрук, 2013. С. 129.

⁴ Шамбровський Г., Мусієнко Н. Завдання і можливості культурної дипломатії у розвитку сучасної держави та інститутів громадянського суспільства в Україні. С. 92.

державні органи, які підтримують дипломатичну діяльність держави трансляцією зразків національної культури на зарубіжну аудиторію⁵.

Дослідниця О. Розумна відокремлює в культурній дипломатії внутрішній і зовнішній аспекти: внутрішній пов'язує зі зміною парадигми культури та культурної політики, зокрема змісту і якості культурного продукту, а зовнішній – із забезпеченням іміджу й успішності міжнародних відносин країни⁶.

На думку вітчизняної дослідниці О. Кучмій зовнішньополітичні стратегії Франції дають підстави охарактеризувати доктрину спрямованої Франкофонії як зовнішню культурну політику м'якого тиску сучасної держави «середнього рангу, яка здійснює глобальний вплив». Доктрина спрямованої Франкофонії дає Франції змогу реалізувати політику універсалізму, як історичну можливість забезпечити статус впливового лідера у світі і розглядається як найбільш ефективна складова зовнішньої політики та дипломатичної діяльності у франкофонних державах. Культурна дипломатія Франції в сучасній міжнародній практиці характеризується як символічна або «м'яка влада», пов'язана з концепцією захисту національних інтересів держави та прагненням зміцнити політичні позиції у світі⁷.

Досить змістовна інформація про культурну дипломатію Франції і ФРН подано у статті Н. Сербіної та О. Кучмій. Автори наголошують на тому, що Франція використовує термін «культурна дипломатія» як синонім зовнішньої культурної політики країни. У свою чергу німецька модель культурної дипломатії виступає середнім варіантом між французькою та британською моделями і отримала назву німецька децентралізована організаційна модель. Ця модель ґрунтується, з одного боку, на відносному контролі з боку

---

⁵ Розумна О. П. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи. Аналітична доповідь // Національний інститут стратегічних досліджень: офіційна сторінка. Київ, 2016. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/kultu_dypl-26841.pdf

⁶ Там само.

⁷ Кучмій О. П. Міжкультурне співробітництво як чинник зовнішньої та внутрішньої політики в умовах державотворчих зрушень: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2006. С. 15-16. URL: <http://disser.com.ua/content/144186.html>

держави та певною мірою на централізації міжнародної культурної діяльності, а з іншого боку – на принципі дистанціювання від влади, який є характерним для федеративного устрою ФРН⁸.

Також варто відзначити роботу Л. Вовчук⁹, яка у своєму дослідженні охоплює найрізноманітніші аспекти, які стосуються обраної проблематики.

Стаття Я. Басенко¹⁰ присвячена культурній дипломатії в Європі, зокрема дослідниця згадує про французьку та німецьку моделі «м'якої сили», де значне місце відведено саме культурній дипломатії у зовнішньополітичних стратегіях Французької Республіки і ФРН.

Велику увагу авторка приділяє широко відомому «Альянсу Франсез», який є органом, що координує роботу щодо просування французької мови та культури. З точки зору авторки, сучасні особливості німецької культурної дипломатії почали формуватися після завершення Другої світової війни, коли німецький уряд почав вживати заходів для боротьби з негативними асоціаціями та ототожненнями усього німецького з фашизмом і геноцидом, а також нетерпимістю до інших народів. Тому культурна дипломатія ФРН була спрямована на формування «нормального» образу країни у світі.

У статті А. Турчинського¹¹ досліджуються особливості культурної дипломатії ФРН. Аналізується ефективність та механізми реалізації культурної дипломатії, важливість застосування «м'якої сили» у сфері культурної дипломатії та її основні вектори розвитку.

---

⁸ Сербіна Н.Ф. Культурна дипломатія як інструмент зовнішньої політики сучасної європейської держави // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 100 (Частина I), 2011. С. 125. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/1667/1578>

⁹ Вовчук Л. А. Культурна дипломатія у реаліях XXI століття // Молодий вчений. 2019. № 4 (2). С. 330-331.

¹⁰ Басенко Я. Культурна дипломатія в Європі // Емінак. 2013. № 1-4. С. 53.

¹¹ Турчинський А. Зовнішня культурна політика Німеччини як інструмент «м'якої сили» // Збірник матеріалів III Міжнародної наукової конференції студентів та молодих вчених. Секція 3. «М'яка сила» та сучасна публічна дипломатія. Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021. С. 124.

У статті В. Авраменко¹² зазначається, що Французька Республіка формує низку завдань та цілей під час здійснення культурної дипломатії, щоб зберегти та зміцнити своє лідерство на світовій арені.

На особливу увагу заслуговує російська історіографія з даної теми. Розумінню теорії культурної дипломатії і її взаємозв'язку з публічною дипломатією і концепцією «м'якої сили» сприяли роботи, авторами яких є С. Косенко¹³, Ю. Рубінський¹⁴, Є. Василенко¹⁵, Р. Мухамедярова¹⁶, Ю. Ніколаєва¹⁷, В. Агєєва¹⁸.

Серед російських науковців слід виділити напрацювання Н. Боголюбової¹⁹, Н. Банщикової²⁰, С. Докучаєвої²¹, В. Фокіна²², які також

---

¹² Авраменко В. Культурна дипломатія у зовнішній політиці Франції на сучасному етапі // Збірка матеріалів міжнародної наукової студентської конференції «Травневі студії». Секція 5. Внутрішня та зовнішня політика: у пошуках балансу. 2019. Вип. 4. С. 167.

¹³ Косенко С.И. Культура в палитре внешней политики. Опыт Франции. Москва: Восток-Запад. 2010. С. 181-182; Актуальные аспекты современной культурной политики Франции // Власть. 2007. № 6. С. 82; Генезис и эволюция культурной дипломатии Франции на протяжении эпох // Вестник МГИМО-Университета. 2013. № 4. С. 29; Политика и система франкофонии в эпоху глобализации (европейские аспекты) // Вестник МГИМО Университета. 2011. № 2. С. 141.

¹⁴ Франция. В поисках новых путей / под ред. Ю.И. Рубинского. Москва, 2007. С. 450.

¹⁵ Василенко Е.В. Культурная дипломатия как инструмент «мягкой силы» государства // Перспективы. Электронный журнал. 2016. № 1 (5). С. 68-69.

¹⁶ Мухамедярова Р.Р. Стратегия мягкой силы Франции // Дискурс-Пи. 2014. № 2-3. С. 146.

¹⁷ Николаева Ю. В. Проблемы реформирования внешней культурной политики Франции в начале XXI века // Вестник СПбГУ. 2014. № 1. С. 146-147.

¹⁸ Агеева В.В. Реформирование концепции внешней культурной политики Франции: «дипломатия влияния» и феномен «мягкой силы» // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Издательство «Грамота». 2015. № 8 (58). С. 13-14.

¹⁹ Боголюбова Н. М. Теоретические аспекты проблемы внешней культурной дипломатии // Америка и мир: история и современность. СПб.. 2006. С. 267-270; Внешняя культурная политика: сравнительный анализ концепций европейских стран // Исследования международных отношений Сб. ст. [Отв. ред. С. В. Лобачев]. СПб., 2004. С. 183.

²⁰ Банщикова Н. В. Внешняя культурная политика и дипломатия: концептуализация различий // Электронная библиотека БГУ: офіційна сторінка. С. 121-122. URL: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/96934/1/121-122.pdf>

²¹ Докучаева С. В. Аналитическая модель культурной дипломатии: перспективы уточнения исследовательского инструментария // Журнал «Управление в современных системах». Челябинск: Южно-Уральский государственный университет. 2016. № 3 (10) С. 41.

²² Фокин В. И. Формирование содержания понятий «внешняя культурная политика» и «культурная дипломатия» в международной деятельности современных государств // Вестник СПбУ, 2003. Сер. 6. Вып. 2 (14). С. 125.

досліджують відмінності у поняттях «культурна політика» і «культурна дипломатія», визначають завдання та інструменти культурної дипломатії.

На думку російського вченого І. Радікова, «м'яку силу» держави можна використовувати двома способами. Основний спосіб, умовно автором позначений як «штучний», що передбачає пріоритетне проведення різних заходів інформаційного, рекламного та пропагандистського характеру, спрямованих на поліпшення міжнародного іміджу держави. Цей шлях формує образ «м'якої сили» і включає три основних напрямки: публічну дипломатію, державну дипломатію (мається на увазі традиційна дипломатія), програми допомоги розвитку закордонних країн і надання гуманітарної допомоги²³.

З точки зору, В. Полякової більшість сучасних розвинутих європейських держав створили мережі культурних інституцій, що діють за кордоном та відіграють важливу роль у розвитку міждержавних відносин. Зокрема, такі організації як Французький Інститут та Гете Інститут в Україні є важливою складовою діяльності дипломатичних установ. Вони визнані лідери культурної дипломатії у світі, зокрема, реалізують великі міжнародні культурні проекти, об'єднують великі міжнародні спільноти, є майданчиком для спілкування та обміну досвідом на міжнародному рівні. Важливим їхнім завданнями є лобіювання зовнішньополітичних інтересів держави, забезпечення міжкультурних комунікацій, продукування цінностей у різних соціально-культурних контекстах²⁴.

Історія створення та розвиток напрямів діяльності Міжнародної організації Франкофонії викликає науковий інтерес у І. Чернова²⁵,

---

²³ Радиков І.В., Лексютина Я.В. «Мягкая сила» как современный атрибут великой державы // Мировая экономика и международные отношения. 2012. № 2. С. 22-23.

²⁴ Полякова В.В. Культура как инструмент внешней политики государства // Молодой ученый. 2016. № 15 (119). С. 388.

²⁵ Чернов И.В. Международная организация Франкофонии: Лингвистическое измерение мировой политики. СПб.: Изд-во С.-Петербур. Ун-та. 2006. С. 161-162.

Є. Лаврової²⁶, О. Смирнової, Т. Семеничевої²⁷. А Багана, Є. Хапіліна²⁸, Н. Поморцева та Т. Калегіна²⁹ концентрують увагу на аналізі позицій і функцій французької мови, які остання здійснює африканських суспільствах.

Термін «культурна дипломатія» з'явився в 1930-х рр. і був введений в науковий обіг американським дослідником Ф. Баргхорном. Згідно його визначенням, культурна дипломатія – це «маніпуляція культурними матеріалами та кадрами в пропагандистських цілях»³⁰. Разом з тим низка зарубіжних та вітчизняних дослідників, використовуючи понятійний апарат «м'якої сили» Дж. Ная, абсолютизує значення і роль культурної дипломатії в процесі підвищення «м'якої сили» держави³¹.

Західна школа представлена найновішою і найактуальнішою роботою І. Анга³², який у книзі «Культурна дипломатія: поміж національним інтересом?» (2018 р.) досить детально аналізує інструменти сучасної культурної дипломатії.

Видатний французький історик Фернан Бродель у своїй фундаментальній праці «Грамматика цивілізацій» стверджував, що будь-яка традиційна культура завжди прив'язана історично і географічно до певного суспільства і не може існувати, вдосконалюватися і передаватися поза суспільством³³.

²⁶ Лаврова Е.В. Франкофония: история и современность // Вестник РУДН. 2006. № 1. С. 149-150.

²⁷ Смирнова О.А., Семеничева Т.П. Роль Франции и Международной организации «Франкофония» в сохранении культурного многообразия // Вестник Волгоградского государственного университета. 2011. № 1. С. 89-90.

²⁸ Багана Ж., Хапилина Е.В. Французский язык в Африке – иностранный язык? // Вестник РУДН. 2008. № 3. С. 30-31.

²⁹ Поморцева, Н.П., Калегина, Т.Е. Роль и место французского языка в лингвистическом ландшафте стран Северной Африки (на примере стран Магриба) // Современный мусульманский мир. Международный научный журнал Российского исламского института. 2017. № 1. С. 2-4.

³⁰ Barghoorn F.C. The Soviet Cultural Offensive. The role of Cultural Diplomacy in Soviet Foreign Policy. Princeton: Princeton University Press. 1960. P. 123.

³¹ Nye J.S. Soft Power // Foreign Policy. 1990. № 80. P. 155-156.

³² Ang I. Cultural Diplomacy: Beyond the National Interest? Routledge, 2018. P. 111-112.

³³ Brodel F. Grammar of Civilizations / Per. with F. B. A. Sitnikov. Moscow: Publishing house "The whole world", 2008. P. 256-257.

За Ф. Броделем, у світі не існує спільнот, що не володіють своєю власною, специфічною культурою – національною, народною (на рівні країни), регіональною (ельзаською, баварською або каталанською), буржуазною або пролетарською (в залежності від соціальної орієнтації), елітарною або масовою і т. п. Будучи тісно пов'язаною з мовою, така самобутня культура є показником і сутністю неповторної індивідуальності даного народу або соціальної групи. Глобалізація ж, прагне розмити або зруйнувати ці рамки, розглядаючи культуру і культурну «продукцію» в контексті «культурної індустрії», тобто, суто під комерційним кутом, з точки зору отримання торговельних переваг і прибутку.

Європейська наукова школа представлена роботами П. Меллі³⁴, П. Ромейна³⁵, Д. Кларке³⁶, Б. Грегори³⁷, А. Таго³⁸, які цікавляться механізмами та інститутами реалізації зовнішньої культурної політики. Найважливішими є праці французьких дослідників С. Клоделя, А. Тадьє, А. Фора³⁹, які присвячують свої дослідження проблемі механізмів реалізації культурної дипломатії Французької Республіки в сучасному глобалізованому світі.

Серед французьких дослідників інтерес становлять праці Ф. Шобета⁴⁰, П.-А. Жобера, Л. Коркмаза, М. Лю⁴¹, Ж. Лоїка⁴², Д. Хеза⁴³, в яких

---

³⁴ Melly P., Darracq V. A New Way to Engage? French Policy in Africa from Sarkozy to Hollande. London. 2013. P. 17-18.

³⁵ Romain P. Directeur de recherche au CNRS, Sciences-Po Rennes, Wiki Territorial du CN PT // «Instruments de la coopération internationale, Paramètres et en eux de l'action international», 2013. P. 25.

³⁶ Clarke D. Theorising the role of cultural products in cultural diplomacy from a Cultural Studies perspective // International Journal of Cultural Policy, 2016. Volume 22. Issue 2. P. 147.

³⁷ Gregory B. Public Diplomacy: Sunrise of an Academic Field // The Annals of the American Academy of Political and Social Science. 2008. Vol. 616. P. 274.

³⁸ Tago A. Public Diplomacy and Foreign Policy // Oxford Research Encyclopedias. 2017. URL: <http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e471>

³⁹ Claudel S., Fohr A., Tadié A. La diplomatie culturelle face aux défis contemporains // Terra Nova. 2017. P. 11-12.

⁴⁰ Chaubet F. L'Alliance française ou la diplomatie de la langue (1883-1914) // Revue historique. 2004. № 4. P. 763-765.

⁴¹ Jaubert. P.-A., Korkmaz, L., Looz, M. La stratégie d'influence culturelle extérieure de la France // l'École de Guerre Économique. P. 1-3. URL: <https://www.ege.fr/sites/ége.fr/files/uploads/2018/02/Influence-culturelle-France.pdf>

розглядається французька модель культурної дипломатії, починаючи з її витоків і до теперішнього часу, а також висвітлюються проблеми та перспективи її здійснення.

На увагу заслуговує і дослідження «Cultural diplomacy», присвячене аналізу культурного потенціалу у сучасних міжнародних відносинах, авторами якого виступають К. Баунд, Р. Бріггс, Дж. Холден⁴⁴.

Таких зарубіжних авторів, як Д. Паммент⁴⁵, О. Зельнер⁴⁶ поєднує акцент на культурному ресурсі «м'якої сили» ФРН. Автори зазначають, що культурний компонент присутній у зовнішньополітичній стратегії вже давно, проте наразі цілі культурного експорту модифікувалися: культурний внесок у цивілізаційний розвиток світу має сприяти покращенню іміджу країни на міжнародній арені.

Проблемі зародження та еволюції культурної дипломатії ФРН, опису форм та сприйняття зовнішньої культурної політики у політичних відносинах на різних історичних етапах, питанням культурної чи культурно-політичної активності зовнішніх інститутів присвячені праці таких німецьких науковців: К. Дювела⁴⁷, В. Білля⁴⁸, В. Хааса⁴⁹, Х. Пайзерта⁵⁰, Х. Хоффманна⁵¹, Б. Вітте⁵², Г.М. Ерценбергера⁵³.

---

⁴² Loïc G. La diplomatie culturelle française: La culture face à de nouveaux enjeux? Toulouse: Institut d'Études Politiques. 2007-2008. P. 38-39.

⁴³ Haize D. La diplomatie culturelle française: une puissance douce? // CERISCOPE Puissance. 2013. URL: <http://ceriscope.sciences-po.fr/puissance/content/part2/la-diplomatie-culturellefrancaise-puissance-douce>

⁴⁴ Bound K., Briggs R., Holden J. Cultural Diplomacy. London: Demos, 2007. P. 88-89.

⁴⁵ Pamment J. Time, Space & German Soft Power: Toward a Spatio-Temporal Turn in Diplomatic Studies? Perspectives Vol. 21. №. 2. P. 5.

⁴⁶ Zöllner O. German Public Diplomacy: The Dialogue of Cultures, in N. Snow–P.M. Taylor (eds). Routledge Hand book of Public Diplomacy. London & New York: Routledge. 2009. P. 262.

⁴⁷ Düwell K. Zwischen Propagande und Friedensarbeit – 100 Jahre Geschichte der deutschen Auswärtigen Kulturpolitik / Maaß K.-J. (Hrsg.). Kultur und Außenpolitik. Handbuch für Studium und Praxis. 2., vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009. P. 79-80.

⁴⁸ Bihl W. Deutsche Quelle zur Geschichte des Ersten Weltkrieges. Darmstadt: Wiss. Buchges., XXIX, 1991. P. 400-401.

⁴⁹ Haas W. Beitrag zur Geschichte der Entstehung des Auswärtigen Dienstes der Bundesrepublik Deutschland. Bonn: Köllen, 1969. P. 299-300.

Найважливішею працею у якій дійсно поданий порівняльний аналіз культурної дипломатії Франції та ФРН є стаття європейських авторів Д. Кізларі та К. Фусеки⁵⁴. З точки зору дослідників Національні інститути культури не привертають особливої уваги науковців. Метою цієї статті є дослідити, як держава виражає свої повноваження щодо культурних інститутів шести європейських країн, а саме Великобританії, Німеччини, Франції, Іспанії, Швеції та Греції.

Отже, всі напрацювання українських, російських і західних вчених, які були використанні під час написання дипломної роботи становлять значну цінність для проведення такого дослідження. Дослідниками також широко вивчаються окремі напрямки культурної дипломатії Франції та ФРН. Разом з тим у вітчизняній історичній науці до теперішнього моменту немає узагальнюючих напрацювань щодо порівняльного аналізу культурної дипломатії Франції та ФРН.

1.2. Джерельна база дослідження

Аналізуючи джерельну базу, слід зазначити, що вона є достатньою для розкриття теми і складається переважно з іншомовних джерел.

До *першої групи* належать офіційні документи глав держав, урядів та міжнародних організацій, які регулюють сферу культурної дипломатії,

---

⁵⁰ Peisert H., Kuppe J. Kulturpolitik, auswärtige / W. R. Langenbacher, R. Rytlewski, B. Weyergraf. Kulturpolitisches Wörterbuch Bundesrepublik Deutschland/Deutsche Demokratische Republik im Vergleich. Stuttgart: Metzler, 1993. P. 372-373.

⁵¹ Hoffman A., Wessels W. Der Vertrag von Lissabon. Eine tragfähige und abschließende Antwort auf konstitutionelle Grundfragen? Baden-Baden: Integration, 2008. Jg. 31. P. 5-6.

⁵² Witte B. Für die Freiheit eine Gasse. Aus dem Leben eines Liberalen. Stuttgart/Leipzig: Hohenheim-Verl., 2003. P. 133-134.

⁵³ Enzensberger H. M. Auswärts im Rückwärtsgang. Hans Magnus Enzensberger über die Blamage der deutschen Kulturpolitik im Ausland // Der Spiegel (Hamburg), 1995. Jg. 49. Nr. 37. P. 215-216.

⁵⁴ Kizlari D. and Fouseki K. The mechanics of cultural diplomacy: a comparative case study analysis from the European context. The Journal of Arts Management, Law, and Society. 2008. 48(2). P.133-134.

зокрема, це Декларація регіоналізму в Європі⁵⁵, а також офіційні нормативно-правові акти держав. Інтеграційні процеси на теренах Європи, безперечно, повинні поєднуватися із гармонійним розвитком багатонаціональних за своїм складом регіонів, які є підвалинами демократії, опорою культурного різноманіття, партнерами в економічному, соціальному та культурному розвитку. Зростання популярності та впливовості гасла «Європа регіонів» натомість гасла «Європа націй» стає однією з ознак необхідності змін організаційної побудови й стратегії внутрішнього розвитку ЄС. Але створенню політичних інститутів та об'єднанню економічного простору передувала саме спільна культура, яка створює необхідну солідарність і є об'єднувачим чинником для європейців.

Інститути ЄС, а також міжнародні організації – РЄ, ОБСЄ, ЮНЕСКО, – ухваливши за останні декілька років низку резолюцій на користь культурного різноманіття, мовного плюралізму і розвитку навчання на мовах менших, мають на меті спільне завдання своєї культурної дипломатії, яке можна висловити гаслом «Єдність у різноманітті».

Зокрема, Загальна декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття прийнята 2 листопада 2001 р. Генеральною конференцією ООН з питань освіти, науки і культури. У цьому документі зазначається, що реалізація політики в сфері культури є «всією сумою свідомих і обдуманих дій (або відсутність дій) в суспільстві, спрямованих на досягнення певних культурних цілей, за допомогою оптимального використання всіх фізичних і духовних ресурсів, якими володіє суспільство в даний час»⁵⁶.

Також слід згадати про Гаазьку конвенцію про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту⁵⁷ на яку автор посилається

⁵⁵ Декларація щодо регіоналізму в Європі // Асамблея європейських регіонів. 1996. URL: <https://constituanta.blogspot.com/2013/03/1996.html>

⁵⁶ Всеобщая декларация ЮНЕСКО о культурном разнообразии // Организация Объединенных Наций. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/cultural_diversity.shtml

⁵⁷ Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention 1954 // UNESCO: official web-site. URL:

аналізуючи культурну дипломатію ФРН в умовах російсько-української війни.

До цієї групи джерел також належить основні документи держав Конституція ФРН⁵⁸ та Конституція Французької Республіки⁵⁹.

При цьому потрібно зазначити, що саме Французька республіка була винахідником традиції використання культурного компонента в зовнішній політиці, що бере свій початок в глибині історії і характеризується наступністю протягом століть. Більш того, Франція – перша західна країна, яка розробила основний документ для реалізації культурної політики за кордоном: в 1983 р. був прийнятий «Зовнішній культурний проект Франції» тих, хто кладе її здійснення на спеціалізований адміністративний орган, який є частиною МЗС – Генеральну дирекцію з культурних, наукових і технічних зв'язків⁶⁰.

На початку 2000-х рр. уряд Франції щільно зайнявся розробкою документа, який об'єднав би її теоретичну основу, дії окремих акторів, позначив би її пріоритетні напрямки, цілі і завдання. Таким документом став інформаційний звіт «До нової стратегії культурної діяльності Франції за кордоном: від винятковості до впливу» в грудні 2004 р.⁶¹

У звіті перераховані традиційні для Франції пріоритети: розширення культурної мережі, розвиток аудіовізуального мистецтва, впровадження французької мови і традиції в сферу освіти і просування Франкофонії. Однак цей проект нової стратегії не став офіційною концепцією або доктриною зовнішньокультурної діяльності Франції.

<http://portal.unesco.org/en/ev.php->

[URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html](http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html)

⁵⁸ Constitution of the Federal Republic of Germany // Bundesministerium der Justiz: BMJ

URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/

⁵⁹ France's Constitution of 1958 with Amendments through 2008 // Constituteproject: official web-site. 2022. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/France_2008.pdf?lang=en

⁶⁰ Projet culturel extérieur de la France // Documentation française. Paris, 1983. URL: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k3344254w.texteImage>

⁶¹ Rapport d'information n° 91 sur la strategie d'action culturelle de la France á l'étranger : de l'exception à l'influence par m. Louis Duvernois, sénateur. (2004-2005) // Site officiel du Senat. URL: <https://www.senat.fr/rap/r04-091/r04-091.html>

Проект закону про фінансування на 2017 р., представлений Міністром фінансів Мішель Сапаном у вересні 2016 р., відводить на культуру 2,7 млрд євро бюджетних асигнувань, а саме на живий спектакль, музеї, образотворче мистецтво, вищу освіту в сфері культури, демократизацію і зрівняння в доступності культури⁶².

У преамбулі «Фінансового проекту на 2017 рік: зовнішні справи держави: культурна дипломатія і дипломатія впливу» було виділено 3 програми основного фінансування під номерами 105 (Діяльність Франції в Європі і в світі «Action de la France en Europe et dans le monde»), програма 185 (культурна дипломатія і дипломатія впливу – «Diplomatie culturelle et d'influence») і також 151 («Французи за кордоном і консульські витрати» – «Français de l'étranger et affaires consulaires»)⁶³.

У 2017 р. уряд ФРН приймає Стратегію інтернаціоналізації науки та досліджень⁶⁴. Для здійснення цієї стратегії МЗС ФРН у структурі Департаменту культури та комунікації утворює відділ «зовнішня наукова політика».

Друга група джерел – це промови політичних діячів. Французькі позиції досить чітко показує промова Н. Саркозі в Дакаті в рамках офіційного візиту країнами Африки в перший рік каденції. Франція визнає, що вони прийшли на африканську землю, з якої потіснили вірування, мову, культуру, звичаї, але разом з тим вважають, що африканці так само мають розділити з ними відповідальність за це. Найбільшої критики зазнали тези його виступу, про те що «африканська людина ще не увійшла в історію» і французький колоніалізм не варто звинувачувати у всіх проблемах Африки –

⁶² Projet de loi de finances 2017. Presentation generale du PLF 2017. URL: <https://www.economie.gouv.fr/files/files/PDF/plf-2017-dossier-de-presse.pdf/>

⁶³ Projet de loi de finances pour 2017: Action extérieure de l'État/ Site officiel Sénat. URL: <http://www.senat.fr/rap/a16-142-2/a16-142-2.html>

⁶⁴ The Federal Government's Strategy for the Internationalization of Education, Science and Research // OECD. 2017. URL: <https://stip.oecd.org/stip/interactive-dashboards/policy-initiatives/2021%2Fdata%2FpolicyInitiatives%2F15569>

війнах, геноциді, корупції. «Ніхто не може вимагати від нинішнього покоління відповіді за злочини, здійснені попередніми поколіннями»⁶⁵.

Так, політика мультікультуралізму є далеко не ідеальною, а тому зазнає жорсткої критики, часом і з боку самих політиків. Зокрема, експрезидент Франції Ніколя Саркозі заявляв: «Правда в тому, що ми в усіх наших демократичних спільнотах занадто сильно стурбовані ідентичністю тих, хто приїжджає, і недостатньо – ідентичністю тих, хто їх приймає»⁶⁶.

Роль французької культури, зокрема мови, ще краще описав міністр освіти Тунісу: «Французька мова є невід'ємною частиною нашої історії і, отже, має статус живої іноземної привілейованої мови»⁶⁷. Значимість французької культури в політичному і громадському житті Тунісу демонструється як в роботі міністерств (наявність сайтів, договорів французькою мовою), в більшості вищих навчальних закладах, в яких надається освіта французькою мовою і за методикою освіти Франції, так різні заходи, фестивалі і конкурси з історії Франції, знань французької мови.

Таким чином, Африканський континент посідає особливе місце в системі Франкофонії через сильні позиції впливу тут французької мови. Колишній Генеральний секретар МОФ Б. Бутрос-Галі охарактеризував це так: «Має місце перевага числа франкомовних африканців над

---

⁶⁵ Development – «France commits to the South» programme // French Ministry of Foreign Affairs and International Development. 10 March 2015. URL: <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/developmentassistance/events/events-2015/article/development-france-commits-to-the>.

⁶⁶ Full text of speech by Nicolas Sarkozy to the French-American Foundation, Washington // Financial times: official web-site. 2006. 12 of September. URL: <https://www.ft.com/content/407732fc-428b-11db-8dc3-0000779e2340>

⁶⁷ Slim Khalbous, Tunisian minister of higher education and scientific research, delivers a speech at the opening ceremony of the first Confucius Institute in Tunis, capital of Tunisia // ALAMY.com. 10 of April. 2019. URL: <https://www.alamy.com/tunis-tunisia-10th-apr-2019-slim-khalbous-tunisian-minister-of-higher-education-and-scientific-research-delivers-a-speech-at-the-opening-ceremony-of-the-first-confucius-institute-in-tunis-capital-of-tunisia-on-april-10-2019-the-first-confucius-institute-to-promote-chinese-language-and-culture-in-tunisia-was-inaugurated-wednesday-in-tunis-credit-adele-ezzinexinhuaalamy-live-news-image243267984.html>

франкомовними європейцями, і, отже, французька мова фактично стає сполучною ланкою для двох континентів»⁶⁸.

Слід зазначити, що ще у 2009 р. німецька культурна дипломатія стала предметом передвиборної боротьби. Колишній канцлер ФРН Віллі Брандт назвав якимось міжнародну культурну дипломатію одним із трьох основних стовпів, на які спирається зовнішня політика країни (поряд із політикою безпеки та економічною політикою)⁶⁹. З огляду на передвиборну боротьбу в ФРН ця на деякий час забута теза стала знову актуальною.

Увагу німецьких ЗМІ привернув і той факт, що візит А. Меркель у 2009 р. до головного офісу Гете-Інституту у Мюнхені відбувся наступного дня, після того, як стало відомо, що передвиборні перегони від СДПН очолить Штайнмаєр. Інститут імені Гете безпосередньо належить до сфери діяльності міністра закордонних справ, оскільки його відомство на три чверті фінансує цю культурну установу. І хоча візит, безперечно, планувався заздалегідь, канцлер все ж таки опинилася в організації, підвідомчій її майбутньому конкуренту, і постаралася справити там якнайкраще враження.

У своїй промові А. Меркель назвала інститут імені Гете «символом Німеччини за кордоном» та оголосила, що культурна дипломатія потребує уваги та підтримки з боку держави. Канцлер підкреслила, що уряд дуже зацікавлений у тому, щоб на міжнародному рівні ФРН була представлена як «сучасна та багатогранна держава», основні цінності якої – свобода та толерантність є суттю «європейської душі»⁷⁰.

⁶⁸ Boutros-Ghali has his own UN, thanks to La Francophonie // The Irish Times. 1998. 12 of February. URL: <https://www.irishtimes.com/news/boutros-ghali-has-his-own-un-thanks-to-la-francophonie-1.134698>

⁶⁹ Address given by Willy Brandt to the Bundestag on European policy (Bonn, 13 December 1967) // CVCE. URL: https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/f28057ae-f00f-4677-8327-d97d19023b80/29bff3e6-4a61-4cac-95d5-57b9d5674355/Resources#4e3059a6-1577-46b5-87ce-b4e5a1135fc8_en&overlay

⁷⁰ Rede von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel beim Besuch der Zentrale des Goethe-Instituts am 8. September 2008 in München // Presse- und Informationsamt der Bundesregierung. 2008. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/bulletin/rede-von-bundeskanzlerin-dr-angela-merkel-796488>

Не збираючись поступатися своєю стихією канцлеру, міністр закордонних справ в інтерв'ю та виступах не втомлювався підкреслювати, яку важливу роль відіграє культура у сучасному світі. Штайнамайєр вважав, що за часів фінансової кризи 2008-2009 рр., йшлося не лише про гроші, а й про перебудову світу та подальшу роль у ньому західних цінностей: «Я переконаний, що в новому світі, який зараз формується і який вже не буде орієнтований лише на Захід, ... формується і нове розуміння культури. У нових світових центрах спосіб життя і визнання класичних філософських традицій Старої Європи не будуть зрозумілим явищем»⁷¹.

Культурну дипломатію можна охарактеризувати як із основ послідовного зовнішньополітичного курсу країни. «Якщо ми хочемо бути почуті і зрозумілі нашими партнерами у світі, ми як ніколи раніше повинні намагатися зробити зрозумілими та доступними нашу точку зору, спосіб мислення та позицію (...) І найпростішим і природнішим способом ми можемо досягти цього через культуру та освіту»⁷².

Цей уривок із промови колишнього міністра закордонних справ ФРН Ф.-В. Штайнмайєра в університеті Геттінгена восени 2008 р. досить чітко визначає значення та завдання культури та освіти у зовнішній політиці. Основна думка така, що з падінням залізної завіси та кінцем протистояння між Сходом та Заходом зовнішня політика не стала більш простою справою, а, навпаки, ускладнилася.

У 2017 р. виступаючи на урочистому відкритті Франкфуртського книжкового ярмарку, Еммануель Макрон і Ангела Меркель пообіцяли сприяти культурному обміну та європейській єдності. Лідери закликали до

---

⁷¹Rede von Bundesaußenminister Frank-Walter Steinmeier anlässlich der Eröffnung der Botschafterkonferenz 2008 // Presse- und Informationsamt der Bundesregierung. 2008. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/080908-rede-bm-boko-eroeffnung/219850>

⁷² Rede von Außenminister Frank-Walter Steinmeier beim Fundraising Dinner der Georg-August Universität Göttingen // Auswärtiges Amt. 2008. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/081031-bm-goettingen/219886>

толерантності та різноманітності⁷³. На відкритті А. Меркель також наголосила на важливості франко-німецького співробітництва для Європи, наголосивши на солідарності та дружбі між двома країнами, які також сприяють літературі. Першою фразою, яка пролунала з уст німецького канцлера було питання: «Наскільки біднішою була б Німеччина без впливу французької культури і наскільки біднішою була б Франція без німців?». А. Меркель повторила слова, сказані президентом Франції Еммануелем Макроном, що «ідентичність мови живе через протистояння з іншими мовами».

Третя група джерел представлена публікаціями ЗМІ, які дають нам змогу об'єктивно оцінити події, що відбуваються в сфері культурної дипломатії ФРН та Франції, спираючись лише на факти⁷⁴. У новинах висвітлюються їхня зовнішньополітична діяльність. Група джерел, яка складається з публікацій із ЗМІ є досить важливою для написання дипломної роботи, адже дає змогу отримати найактуальнішу інформацію стосовно обраного дослідження. Автор дипломної роботи використовує новини, які розміщені наприклад на офіційній сторінці Інституту культурної дипломатії⁷⁵.

---

⁷³ Angela Merkel, Emmanuel Macron appeal to cultural diversity // Deutsche Welle. 2017. URL: <https://www.dw.com/en/frankfurt-book-fair-angela-merkel-emmanuel-macron-appeal-to-cultural-diversity/a-40899095>

⁷⁴ Немечкая вневная культурная політика становится предметом предвыборной борьбы // Deutsche Welle. 2008. URL: <https://www.dw.com/ru>

⁷⁵ Institute for Cultural Diplomacy // ICD: official page. URL: <http://www.culturaldiplomacy.org>; Демократизация культуры во Франции: политика, которая провалилась? // АРТГИД: офіційна сторінка. URL: <http://artguide.com/posts/629-diemokratizatsiia-kul-tury-vo-frantsii-politika-kotoraia-provalilas>; 21st century cultural diplomacy objectives // Huffpost: official web-site. 2010. 5 of November. URL: https://www.huffingtonpost.com/stephanie-adamowicz/21st-century-cultural-dip_b_532683.html

Важливими є матеріали ЗМІ в яких подається інформація про культурну дипломатію ФРН⁷⁶ і Франції⁷⁷ в умовах російсько-української війни (2022 р.).

Таким чином, перелічені джерела, які в переважній більшості є англійськими та загальнодоступними – значно полегшують процес розкриття мети та завдань дипломатичної роботи. Сукупної інформаційності джерельної бази виявилось достатньо для розкриття теми та досягнення поставлених перед автором мети і завдань.

1.3. Методологія дослідження

Дипломна робота ґрунтується на теоретико-методологічних ідеях конструктивістського підходу та неоліберальній концепції «м'якої сили». Прибічники конструктивізму розглядають здійснення публічно-дипломатичної діяльності як соціальну взаємодію, в якій важливе розуміння ідентичності та культури адресатів. Конструктивісти виходять із різноманітності держав, які володіють своїм унікальним сприйняттям світу, що відрізняється від інших культур та цінностей. У позитивному сприйнятті цієї різноманітності, тобто у розумінні «інших» без заперечення їх права на власну ідентичність, знаходиться ключ до створення стабільного миру та відносин⁷⁸.

Такий підхід у стратегічному розумінні робить культурну дипломатію інструментом довгострокового впливу, а в тактичному – додатковим

---

⁷⁶ Как Германия помогает защитить культурное наследие Украины // Deutsche Welle. 2022. 14 апреля. URL: <https://www.dw.com/ru/germanija-pomogaet-zashhitit-kulturnoe-nasledie-ukrainy/a-61455947>

⁷⁷ France launches €1m fund to help Ukrainian and 'dissident Russian' artists fleeing war // The Art Newspaper. 2022. URL: <https://www.theartnewspaper.com/2022/03/15/france-launches-euro1m-fund-to-help-ukrainian-and-dissident-russian-artists-fleeing-war>

⁷⁸ Цыганков П. А. Теория международных отношений. Москва: Гардарики, 2002. С. 52-53.

інструментом налагодження кооперації та розвитку міжнародного співробітництва держав та недержавних учасників⁷⁹.

Використання концепції «м'якої сили» обґрунтовано тим, що вона у теоретичній та методологічній орієнтації багато в чому визначає основні тренди аналітичного осмислення проблематики публічної дипломатії.

Відповідно до концепції «м'якої сили», автором якої був американський політолог Дж. Най, до її складу входять три базові компоненти: привабливість системи цінностей держави, привабливість її культури, ефективність невійськових механізмів зовнішньої політики⁸⁰.

У західній політологічній науковій школі відзначають прямий зв'язок культурної дипломатії та «м'якої сили» держави. Західні вчені дефінують культурну дипломатію як вид публічної дипломатії та невід'ємну частину політики «м'якої сили», що включає в себе «обмін ідеями, інформацією, творами мистецтва та іншими компонентами культури між державами і народами, які їх населяють з метою зміцнення взаєморозуміння»⁸¹.

Дослідження не суперечить принципу історизму, який передбачає, що всі історичні процеси та події розглядаються у взаємозв'язку та взаємовпливі, а також у системі безперервного ланцюга причинно-наслідкових зв'язків. Історичний підхід – дозволив простежити конкретний процес розвитку німецької та французької культурної дипломатії.

Дослідження проводилося з урахуванням порівняльного аналізу з елементами системного підходу. Це дозволило уявити комплексну картину політики щодо формування привабливості та переконання наслідувати свій приклад, порівняти окремі етапи реалізації культурної дипломатії Франції і ФРН в постбіполярний період. Зовнішня політика ФРН у сфері культури пройшла довгий шлях від культурної експансії до стратегії «діалогу

---

⁷⁹ Rose G. Neoclassical realism and theories of foreign policy // World politics. 1998. Vol. 51. № 1. P. 144-145.

⁸⁰ Nye J.S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs. 2014. P. 57.

⁸¹ Gregory B. Public Diplomacy: Sunrise of an Academic Field // The Annals of the American Academy of Political and Social Science. 2008. Vol. 616. P. 275.

культур». У даний час зовнішня політика ФРН будується на трьох основах: це класична дипломатія, економічна політика та культурна дипломатія, остання займає в цьому ряду гідне місце.

Системний підхід дозволив здійснити комплексний аналіз основних проблем використання культурного потенціалу під час вирішення завдань зовнішньої політики Франції та ФРН з урахуванням властивої їм специфіки⁸².

Щодо культурної дипломатії системний підхід передбачає: а) визначення акторів здійснення культурної дипломатії на мікрорегіональнм рівні (землі), мезорегіональному (національному, федеральному), макрорегіональному (ЄС) і глобальному рівні як елементів багаторівневої структури; б) дослідження закономірностей взаємодії цих елементів між собою; в) аналіз того, як особливості акторів і їх взаємодія впливають на реалізацію політики.

Так з'ясовано, що реалізація зовнішнього культурного впливу ФРН відбувається через поширення німецької мови, оскільки мова є універсальним засобом доступу до культурних та наукових цінностей інших народів, формування особливого світогляду. У поширенні німецької культури та мови задіяні численні інститути «м'якої сили» ФРН: Інститут імені Гете, стипендіальні програми обміну, ЗМІ, а також регіони, що організовують численні міжнародні заходи, які включають виставки, ярмарки, фестивалі, що щорічно збирають мільйони туристів з усього світу.

Держава прагне підтримувати їх поширення за кордоном, фінансуючи різні культурні інститути, проте в галузі популяризації німецької мови існує проблема, пов'язана з тим, що у світі набирає все більшої популярності англійська мова, у сфері поширення культурного впливу велике значення має вироблення комплексного культурного образу країни⁸³.

За допомогою системного підходу визначено, що Франція, будучи протягом майже двох століть визнаним духовним маяком західної цивілізації,

---

⁸² Кузнецова Е.В. Определение культуры: разнообразие подходов / Перспективы науки и образования, 2013. № 5. С. 49.

⁸³ Зимин А.Г. Культурная дипломатия Германии // Госсоветник. 2014. № 1. С. 136.

в міру настання американського гегемонізму – після створення Версальської системи в 1918 р. і особливо після Другої світової війни – поступово стала втрачати цю роль. Однак за рахунок проведення послідовної та ефективної державної культурної політики як одного з атрибутів своєї «м'якої сили» змогла певною мірою зберегти свою національну своєрідність, престиж і вплив у міжнародних справах⁸⁴.

Вплив країни не можна виміряти лише її військовим, економічним і політичним потенціалом. Він певною мірою визначений також здатністю країни викликати захоплення своїм способом життя, своїми ідеями і знаннями, культурою, іншими, не силовими і не матеріальними, факторами. Саме «м'яка могутність» дозволяє Франції і сьогодні в умовах жорсткої конкуренції зберігати в міжнародних відносинах свої пріоритети і відстоювати свої позиції⁸⁵.

В основу дослідження покладений принцип об'єктивного вивчення джерел, літератури, документальної бази та історичних фактів.

Методологічну основу складає сукупність методів, вибір яких обумовлений цілями і специфікою предмета дослідження. Під час написання дослідження з обраної теми використовувалися методи загального (аналіз і синтез) та міждисциплінарного (історико-порівняльний) характеру.

У дипломній роботі особлива увага приділяється таким загальнонауковим методам як: метод узагальнення, дискурс-аналіз, історико-описовий та порівняльний аналіз. У роботі був використаний загальнонауковий метод індукції, який сприяв вивченню приватних емпіричних фактів та виведення на їх основі загальних властивостей та характеристик німецької та французької культурної дипломатії у різні історичні періоди. Також із загальнонаукових методів був також

---

⁸⁴ Clarke D. Theorising the role of cultural products in cultural diplomacy from a Cultural Studies perspective // *International Journal of Cultural Policy*, 2016. Volume 22. Issue 2. P. 150-151.

⁸⁵ Николаева, Ю. В. Проблемы реформирования внешней культурной политики Франции в начале XXI века // *Вестник СПбГУ*. 2014. №1. С. 150-151.

використаний метод класифікації, який дозволив класифікувати суб'єкти, об'єкти та інструменти культурної дипломатії Франції та ФРН у сучасному світі⁸⁶.

Зі спеціально-історичних методів був використаний порівняльно-історичний метод. Метод періодизації використали виділення історичних періодів культурної дипломатії Франції і ФРН.

Зі спеціально-політологічних методів був використаний ситуаційний аналіз, який дозволив виявити вплив тих чи інших подій на французько-німецьку культурну взаємодію; а також порівняльно-політологічний метод, який дозволив виділити специфіку сучасної культурної дипломатії Франції та ФРН.

Емпіричний метод склав основу для проведення збору інформації з питань, що розглядаються у дипломній роботі. Загальні методи політології, включаючи соціологічний, нормативно-ціннісний, функціональний, структурно-функціональний, системний, інституційний, антропологічний, соціально-психологічний, історичний, дозволили здійснити глибоке та всебічне дослідження розглянутих питань.

Методологічною основою даної роботи є сукупність взаємодоповнюючих методів дослідження: методи теоретичного аналізу, вивчення і узагальнення досвіду існуючих результатів, описаних в використаній автором літературі, принципи історизму та системності, які дозволяють розглянути проблеми культурної дипломатії Французької республіки та ФРН як цілісне динамічне явище⁸⁷

Компаративний (порівняльно-історичний) метод застосовувався для порівняння культурної дипломатії ФРН та Франції на різних етапах історичного розвитку двох країн. Порівняльний аналіз дозволив виявити загальні характеристики та відмінності у використанні культури як

---

⁸⁶ Крисоватий А.І. Методологія, методика та організація наукових досліджень: Навч. посіб. Тернопіль: ТОВ «Лілея», 2005. С. 65.

⁸⁷ Єріна А.М. Методологія наукових досліджень: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. С. 45-46.

інструменту зовнішньої політики Франції та ФРН. Так, зокрема, з'ясовано, що німецький досвід формування нового державного іміджу та поширення німецької культури за кордоном є багато в чому унікальним, що дозволило досить швидко за історичними мірками відновити авторитет Німеччини після Другої світової війни.

Разом з тим не можна не відзначити, що досягнуті успіхи у вирішенні питань розвитку культурної співпраці як засіб зміцнення зовнішньополітичного впливу багато в чому обумовлені тим, що ФРН використовує значні та недоступні для більшості інших країн, крім США, фінансові, організаційно-технічні та інформаційні ресурси для просування свого цивілізаційного образу, культури та мови. Досвід ФРН свідчить також про поступову відмову від стратегії прямого експорту власної культури на користь якісного переходу до «діалогу культур», організацію їх творчого синтезу в рамках спільних творчих та інших культурних проєктів. Реалізація подібних проєктів найбільшою мірою здатна забезпечити прихильність до культури, що ініціює їхню країну як з боку споживачів культурної продукції, так і з боку представників творчої громадськості та галузей, які пов'язані з використанням результатів інтелектуальної діяльності⁸⁸.

Також використовувався інституційний метод для вивчення основних акторів зовнішньої культурної дипломатії Франції та ФРН, їх функцій і практичної діяльності, традиційний аналіз документів, case-study.

За допомогою цього методу з'ясовано, що культурна дипломатія як інструмент «м'якої сили» визнається все актуальнішим напрямком державної політики у зв'язку з необхідністю оперативно вирішувати питання національної безпеки, позитивного міжнародного іміджу, налагодження глобальних комунікацій.

---

⁸⁸ Боголюбова Н. М. Внешняя культурная политика: сравнительный анализ концепций европейских стран // Исследования международных отношений Сб. ст. [Отв. ред. С. В. Лобачев]. СПб., 2004. С. 183.

Інституціалізація культурної дипломатії є умовою формування політики культурної дипломатії як системної та цілеспрямованої активності, яка, з одного боку, впливатиме на питання національної безпеки та міжнародного іміджу, а з іншого, – відкриє перспективи соціально-культурного та економічного розвитку держави, позитивно позначиться на внутрішній політичній стабільності, спроможності бачити і планувати майбутнє.

Провівши огляд інституційних інструментів культурно-гуманітарного впливу Французької Республіки та ФРН за кордоном, слід констатувати, що зовнішньополітичні, культурні, освітні, науково-дослідні, інформаційно-комунікаційні установи виступають як комплекс державних і недержавних установ, які координують свою діяльність як на рівні головних організацій у Франції та ФРН, так і на рівні своїх представництв за кордоном.

Під час аналізу різних аспектів культурної дипломатії Французької Республіки та ФРН використовувалися такі методи історичного дослідження: історико-генетичний, який надав змогу визначити основні етапи культурної дипломатії; історико-системний, за допомогою якого автором було прослідковано вироблення механізму культурної дипломатії Французької Республіки та ФРН.

Компаративний метод і метод аналізу документів, що використовуються як основні інструменти для співставлення державних законодавчих актів та програм.

Під час написання дипломної роботи використовувалися якісні наукові методи, зокрема метод експертної оцінки. Порівняльний аналіз дозволив виявити загальні характеристики та відмінності у використанні культури як інструменту зовнішньої політики Франції та ФРН.

Формально-логічний метод дозволив систематизувати наявні дані та описати отримані під час проведення дослідження результати з метою їх подальшого використання⁸⁹.

Метод хронології дає можливість розглянути обрану тему дослідження у часовій послідовності, тобто аналізувати усі події у хронологічному порядку.

За допомогою аналітичного методу з усього масиву доступної інформації автор виділяє основне, що має найбільш близьке відношення до теми.

Метод класифікації та типології був застосований під час аналізу джерельної бази та літератури для виділення окремих груп і видів. Використання емпіричних методів стало запорукою наукової об'єктивності та достовірності результатів дослідження⁹⁰.

У дипломній роботі були використані такі теоретичні та емпіричні методи дослідження:

- класифікація (при визначенні аспектів культурної дипломатії Франції та ФРН);
- систематизація (при упорядкуванні матеріалу відповідно до кожного аспекту того чи іншого питання);
- узагальнення (при підбитті проміжних та кінцевих висновків);
- конкретизація (наприклад, при висвітленні тенденції мовного напрямку у культурній дипломатії обох країн);
- аналіз документів (при розгляді нормативно-правової бази двох країн, що стосується культурної дипломатії);

---

⁸⁹ Марцин В.С. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. Львів: Ромус-Поліграф, 2002. С. 99-100.

⁹⁰ Ачкасов В. А. Мировая политика и международные отношения. Учебник: Допущено УМО по классическому университетскому образованию РФ. Москва: Аспект Пресс, 2011. С. 231-232.

– порівняння (дослідження зміни напрямів культурної дипломатії на різних етап розвитку Франції та ФРН)⁹¹.

За допомогою вказаних методів автор дипломної роботи прийшов до висновку, що для багатьох сучасних держав культурна дипломатія належить до першочергових справ, зокрема, особливо важливим напрямом зовнішньої політики залишається для сучасних європейських держав, наприклад, Франції та ФРН. До прикладу, ФРН створила потужну культурну дипломатію для того, аби змінити сприйняття держави й народу, зокрема, культурна дипломатія відіграла важливу роль у польсько-німецькому примиренні, адже умовою для примирення є діалог та спільні цінності.

На основі викладено у першому розділі матеріалу, автор дійшов наступних висновків:

По-перше, наукова розробки теми представлена роботами вітчизняних, російських та європейських науковців. Джерельна база, у зв'язку з темою дослідження, здебільшого представлена офіційними документами глав держав, урядів та міжнародних організацій, промовама політичних діячів та публікаціями ЗМІ.

По-друге, магістерська робота виконана на основі компаративного, інституційного та системного підходу з використанням принципів об'єктивності, історизму і причинності. Під час дослідження обраної теми автором були застосовані методи не лише історичного характеру, а й політичного – інструментарії у сфері міжнародної економіки, країнознавства, теорії міжнародних відносин та інших гуманітарних дисциплін. У дипломній роботі використано методи критичного, порівняльного аналізу, а також принципи історизму та наукової об'єктивності.

---

⁹¹ Nye J.S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. P. 60.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ФРАНЦІЄЮ ТА НІМЕЧЧИНОЮ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

2.1. Організаційна основа культурної дипломатії Франції та Німеччини

Цілком очевидним є той факт, що в окремих державах, міжнародних та регіональних організаціях існують різні форми організаційної та інституційної структури культурної дипломатії, які різняться як за формально-правовою природою, так і за кількістю вирішальних (ті, до чиєї компетенції входять питання культури) суб'єктів. У деяких державах, наприклад у Франції, більшість функцій, пов'язаних з реалізацією культурної дипломатії, належить дипломатичним представництвам та установам культури, які мають дипломатичний статус. В інших країнах, наприклад ФРН, виконання основної частини завдань у галузі культурної дипломатії покладається на суб'єкти недипломатичного характеру. Проте навіть у таких державах дипломатичні органи надають певний непрямий та/або неформальний вплив на недипломатичні утворення, які займаються культурною дипломатією¹.

Концепцію культурної дипломатії Франції найбільш чітко характеризує висловлювання глави Французького інституту в Лондоні: «Культура – це політика». Французька культура «З її видатними досягненнями в різних областях думки, мистецтва і науки, надихали не одне покоління як французів, так і іноземних державних діячів, духовних лідерів і простих людей» традиційно є невід'ємним інструментом «дипломатії впливу»

---

¹ Ang I. Cultural Diplomacy: Beyond the National Interest? P. 156.

Франції, забезпечує їй так звану «м'яку могутність» і є нерозривно пов'язаним з реалізацією політичних і економічних інтересів².

Ще однією відмітною ознакою французької моделі є нерозривний зв'язок між внутрішньою та зовнішньою сферою здійснення культурної політики. Всередині держави культура (і особливо французька мова) була і залишається головним маркером і каталізатором формування національної самосвідомості, яке об'єднує те культурне різноманіття французького суспільства (Р. Брубекер визначає його як «Іммігрантська етнічність»), що склалося на основі потоку мігрантів (спочатку французів, які жили за межами Франції в її заморських територіях і департаментах, а потім жителів колишніх французьких колоній або країн «Третього світу»)³.

По мірі розширення глобалізації дедалі гострішою і злободенною для країн з розвиненою культурою стає завдання збереження і захисту своєї національної самобутності та цивілізаційної своєрідності⁴.

У цьому сенсі культурна держава – Франція – являє собою яскравий і переконливий приклад країни, яка завдяки цілеспрямованій і продуманій державній політиці в галузі культури протягом століть твердо відстоювала і продовжує з перемінним успіхом відстоювати свою «культурну винятковість»⁵.

У наш час у Франції склалася комплексна, багаторівнева система державних органів, які в тій чи іншій мірі мають відношення до проведення культурної дипломатії країни.

Держава є центральним органом, який відповідає за вироблення і реалізацію культурної дипломатії (що відрізняє Францію від більшості інших європейських країн). Крім нього, на державному рівні зовнішню культурну діяльність проводять МЗС, Міністерство культури і комунікацій,

---

² Василенко Е.В. Культурная дипломатия как инструмент «мягкой силы» государства. С. 74-75.

³ Брубейкер Р. Этничность без групп. С. 270.

⁴ Мухамедярова Р.Р. Стратегия мягкой силы Франции. С. 147.

⁵ Франция. В поисках новых путей. С. 451.

Міністерство вищої освіти і наукових досліджень, а також велика дипломатична мережа Французької республіки (за своїм обхватом остання є другою після США). 99% фінансування культурної діяльності у Франції припадає саме на державний сектор, а на частку приватного сектора припадає близько 1%. Незважаючи на те, що в цілому витрати на культуру у французькій економіці неухильно знижуються з 2,5% в 2003 р. до 1,1% – в 2018 р., держава залишається її ключовим спонсором⁶.

У Франції ключовим міністерством в питаннях зовнішньої культурної політики є Міністерство закордонних справ і міжнародного розвитку – МЗС Франції (Ministère des Affaires étrangères et du Développement international (MAEDI)). Крім основної своєї функції, пов'язаної із здійсненням зовнішніх зносин держави, МЗС займається збором інформації про ситуацію в Європі і світі, відповідає за поширення дипломатії впливу Франції в культурній та науковій сфері, сприяє духу міжкультурного співробітництва, зберігає зв'язок з французами, які проживають за кордоном, яких налічується більше 2 млн⁷, становить стратегії щодо посилення туристичного потенціалу Франції, популяризує республіканські демократичні цінності.

Також міністерство займається розробкою змістовних основ зовнішньої культурної політики і надалі координує її. У 2015 р. МЗС Франції випустив буклет про «Глобальну дипломатію XXI століття»⁸.

Пріоритетами були названі мир і безпека, охорона навколишнього середовища, підйом Європи і посилення впливу і авторитету Франції на міжнародній арені. У документі було передбачено перенаселення, що «суспільство завтрашнього дня» стане більш «пов'язаним мережею Інтернет», у нього буде більше можливостей, однак між учасниками буде

⁶ Public actors and cultural diplomacy. French cultural network and institutions abroad // COMPENDIUM: official page. URL: <https://www.culturalpolicies.net/web/france.php?aid=342>

⁷ Dispositif d'observation des dynamiques culturelles et linguistiques. Perspectives de recherche / Sous la direction de B. Dufrêne // Organisation internationale de la Francophonie. P. 10-11. URL: www.francophonie.org

⁸ MAEDI 21 Global diplomacy for the 21st century // Ministère de la culture: official web-site. 2022. URL: https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/maedi_21_-_en_cle86e411.pdf

більше конкуренції, отже, більше конфліктів і загроз. У цій ситуації і Європа, і Франція повинні адаптуватися.

Безпосередньо реалізація зовнішньої культурної політики країни здійснюється Генеральною дирекцією з питань глобалізації, розвитку і партнерства, яка знаходиться в структурі МЗС Франції. Дирекція відповідає за бюджетні програми, регулює французьку міжнародну мережу з розповсюдження французької культури і контролює всіх операторів МЗС.

Сфери відповідальності дирекції різноманітні: вона виробляє політику в галузі освіти, науки, просування французької мови та культурного різноманіття, планує кошти для її здійснення, реалізує заходи в області технічного і культурного співробітництва, проекти в галузі викладання французької мови, співпраця в галузі вищої освіти і наукових досліджень, поширюють аудіовізуальну інформацію і забезпечують участь Франції в розробці нових технологій в галузі інформатики та зв'язку.

Таким чином МЗС Франції і його структури задіяні в поліпшенні управління всієї культурної мережі, в посиленні інституціональних зв'язків, географічної поширеності «мережі впливу», в розвитку економічної та туристичної привабливості Франції. МЗС готовий спростити бюрократичні процедури отримання туристичної, робочої візи⁹.

На національному рівні також (під керівництвом уряду і міністерств, що відповідають за здійснення культурної дипломатії) діє широка мережа агентств, що відповідають за різні напрямки культурної діяльності. Наприклад, одна частина з них фокусується на просуванні французької культурної індустрії за кордоном. До їх числа належать:

1. Міжнародне Бюро французьких видань (1873 р.), яке підтримується Міністерством закордонних справ і Міністерством культури, а також Міжнародною організацією Франкофонії.

---

⁹ La Francophonie des solution 2016 – Rapport de la Secrétaire générale de la Francophonie // Organisation internationale de la Francophonie. Paris. P. 25-26. URL: www.francophonie.org

2. Асоціація «Les films d'Unifrance» (Unifrance films), створена в 1949 р. для просування французьких фільмів по всьому світу (знаходиться під керівництвом Національного центру кінематографії (CNC));

3. Бюро експорту, створене в 1993 р. для подання французької музичної індустрії (фінансується МЗС, Міністерством культури і Міністерством зовнішньої торгівлі). Інша частина агентств сприяє просуванню освітніх і науково-дослідних обмінів¹⁰.

Тут в якості прикладів можна привести: Агентство з французької освіти за кордоном (AEFE), Асоціація для розповсюдження французької думки (ADPF). Також по всьому світу діють 494 французькі школи, 27 науково-дослідних інститутів (в Каїрі, Гонконгу, Мексиці, Москві, Рабаті, Берліні та ін.), 137 французьких археологічних місій.

Недержавний сектор включає в себе центри французької культури, а також «Альянс Франсез» (саме ці інститути були головними акторами реалізації культурної дипломатії в другій і третій період її еволюції). Інформаційними каналами культурної діяльності Франції, які здійснюють роботу за кордоном, служать «TV5-Monde», «Radio France International», «France Presse» та ін.

Розвиток присутності французьких аудіовізуальних засобів у світі та співробітництво у сфері ЗМІ відображають пріоритети політики впливу, встановлені Президентом Французької Республіки.

Компанія France Médias Monde (телеканал France 24, радіостанції Radio France internationale та Monte Carlo Doualiya) та її філія Canal France International (CFI) відіграють центральну роль у цій сфері. Ці ЗМІ виступають рушійною силою у справі популяризації демократичних цінностей, боротьби з дезінформацією, забезпечення плюралізму та свободи преси. У цьому вони є найважливішими компонентами культурної дипломатії Франції.

---

¹⁰ Public actors and cultural diplomacy. French cultural network and institutions abroad // COMPENDIUM: official page. URL: <https://www.culturalpolicies.net/web/france.php?aid=342>

Цілі France Médias Monde багато в чому збігаються з цілями культурної дипломатії:

- популяризація франкофонії та багатомовності;
- розвиток цифрових інновацій;
- забезпечення глобальної присутності за одночасної реалізації стратегії регіональної спрямованості.

Європейському співробітництву також приділяється дуже привілейоване місце, особливо по лінії франко-німецької взаємодії. France Médias Monde підтримує тісні відносини зі своїм німецьким колегою – медіакомпанією Deutsche Welle. Обидві компанії, зокрема, об'єднали свої зусилля з метою створення ENTR, ЗМІ для європейської молоді, доступного виключно у соціальних мережах.

Canal France International (CFI), французька агенція з розвитку ЗМІ, що є філією France Médias Monde, займається популяризацією демократичних цінностей, веде боротьбу з дезінформацією та виступає за плюралізм та свободу преси. Крім того, CFI приділяє велику увагу питанням сталого розвитку. Це державне агентство зі співробітництва у галузі ЗМІ, що надає підтримку державним та приватним суб'єктам цієї сфери, є одним із найважливіших компонентів всеосяжної дипломатії Франції¹¹.

Реалізовані CFI проекти, що узгоджуються з офіційною допомогою Франції з метою розвитку, стосуються молоді, цифрових технологій, гендерної рівності, сталого розвитку, франкофонії, боротьби з дезінформацією та зміцнення демократії. Діяльність агентства переважно здійснюється у регіонах, що мають пріоритетне значення у зовнішньополітичній діяльності Франції: головним чином в Африці на південь від Сахари, у Магрибі та на Близькому Сході.

---

¹¹ France Diplomacy. Cultural Diplomacy // Le site du ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. 2022. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/cultural-diplomacy/>

Компанія TV5MONDE заохочує франкофонію у всіх її аспектах шляхом розробки культурного контенту загального характеру, який доповнює контент компанії France Médias Monde¹².

TV5MONDE розробляє стратегічні плани, що охоплюють чотирирічний період. Цьогорічний стратегічний план (2021-2024 рр.) був прийнятий наприкінці 2020 р. урядами – партнерами каналу (Франція, Швейцарія, Федерація Валлонія-Брюссель, Канада, Квебек), тоді як Франція у свою чергу була головою правління компанії TV5MONDE. Цілями стратегії є:

- забезпечення можливості для ознайомлення із франкомовними онлайн-матеріалами;
- зміцнення співробітництва в Африці;
- підвищення наочності екологічних питань.

Ця стратегія значною мірою спирається на діяльність франкомовної цифрової платформи TV5MONDEplus, створеної у вересні 2020 р. Ця платформа із субтитрами п'ятьма мовами сьогодні доступна практично у всіх країнах світу¹³.

У 2006 р. Ке д'Орсе задумало створити багатопрофільну структуру, яка мала з'єднати в собі все різноманіття діяльності щодо реалізації культурної дипломатії. Ця місія була покладена на агентство "Culturesfrance" (створене в результаті злиття Асоціації артистичної діяльності з Асоціацією для поширення французької думки). Згідно з його статутом, воно знаходилося в підпорядкуванні відразу двох відомств – Міністерства закордонних справ і Міністерства культури і комунікацій (МЗС на його діяльність виділяв 75% свого бюджету, в той час як Міністерство культури всього 8,2%). Однак робота агентства і в цілому вся зовнішня культурна діяльність піддавалася постійній критиці з боку парламенту Франції. Перш за все, закидам піддався

---

¹² Косенко С.И. Генезис и эволюция культурной дипломатии Франции на протяжении эпох. С. 29.

¹³ Ibid.

французький уряд через відсутність у нього «достатніх амбіцій» і чітко визначеної стратегії зовнішньої політики в галузі культури¹⁴.

Невдоволення викликав і той факт, що Франція, будучи піонером культурної дипломатії, протягом останніх років поступилася першістю своїм конкурентам, які більш успішно користуються інструментами «М'якої могутності». Скорочення фінансування мережі культурних установ Франції за кордоном, особливо помітне під час президентства Н. Саркозі (на 10% в 2008 р. і на 20% в 2010 р.), було також негативно сприйнято французькими парламентаріями¹⁵.

З 2009 р. для подолання проблем в сфері культурної дипломатії, під Франції була розпочата реформа, на чолі якої стояв міністр закордонних справ Б. Кушнера. Підсумком непростого процесу було прийняття закону 27 липня 2010 р. про державну зовнішню політику з яскраво вираженим «Культурним» компонентом. 30 грудня 2010 р. на виконання цього закону була створена нова державна структура, яка перебуває в безпосередньому підпорядкуванні Генеральної дирекції з глобалізації, розвитку і партнерств (відомство Ке д'Орсе) – Французький інститут, який змінив собою «Culturesfrance». Президентом Французького інституту був призначений Ксав'є Даркос – видатний дипломат, міністр національної освіти, міністр-делегат з питань розвитку, співробітництва та франкофонії, а також уповноважений Ради міністрів з питань зовнішньої культурної політики Франції. Юридичний статус Французького інституту визначається як «Державна установа промислового та комерційного характеру (EPIC)», що дозволяє йому проводити самостійну комерційну і виробничу діяльність, яка приносить прибуток. Але основна його задача полягає в об'єднанні, оптимізації та посиленні «дипломатії впливу» Франції за допомогою зосередження в «одних руках» розкиданих раніше між різними відомствами

---

¹⁴ MAEDI 21 Global diplomacy for the 21st century. URL: https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/maedi_21_-_en_cle86e411.pdf

¹⁵ La Francophonie des solution 2016 – Rapport de la Secrétaire générale de la Francophonie. P. 26-27. URL: www.francophonie.org

функцій зовнішньої культурної політики. Так, наприклад, при Французькому інституті було утворено Раду зі стратегічних напрямків, спрямовану на дуже докладне підключення до здійснення культурної дипломатії Міністерства культури і комунікацій, а також інших зацікавлених відомств країни¹⁶.

Крім того, незважаючи на загрози здійснення терактів на території Франції, вона, з її музеями і іншими видатними об'єктами культурної спадщини, зберегла колишню привабливість для іноземних туристів. А активна дипломатична діяльність і участь практично в усіх міжнародних подіях остаточно зміцнили французькі позиції в цьому рейтингу¹⁷.

Це ще раз показує, що Франція не втрачає своєї популярності країни в світі, а її культура, яка є вже традиційним «експортним товаром», володіє привабливим іміджем.

Як справедливо зауважив з цього приводу один французький сенатор, «наша мова, наше мистецтво, наша розвинена цивілізація, наші ідеї завжди чинили сильний вплив на інші народи. Наші університети, наші школи за кордоном є вірними пропагандистськими центрами: вони зброю в руках наших державних органів»¹⁸.

Але, як і будь-яка інша, французька модель культурної дипломатії має свої переваги і недоліки. До числа недоліків, перш за все, слід віднести низьку залученість приватного сектора в питання фінансування зовнішніх культурних проектів. Крім того, бюрократія її інституційного дизайну не дозволяє в повній мірі враховувати ініціативи співробітників на місцях (тобто працюють у французьких культурних представництвах за кордоном). Також думки дипломатичних службовців щодо культурних постів, «які не

¹⁶ Institute for Cultural Diplomacy // ICD: official page. URL: <http://www.culturaldiplomacy.org>

¹⁷ Descours G. Soft Power : la France devient la nation la plus influente du monde // Le Figaro. 2017. 19 июля. URL: <http://www.lefigaro.fr/international/2017/07/18/01003-20170718ARTFIG00300-macronpropulse-la-france-en-tete-du-classement-soft-power.php>

¹⁸ Le message culturel de la France et la vocation interculturelle de la francophonie; [par M. J. Kristeva-Joyaux]. France: Conseil économique, social et environnemental, 2019. № 19. P. 99-100. URL : <http://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/40675-lemessage-culturel-de-la-france-et-la-vocation-interculturelle-de-lafrancophonie.pdf>

мають достатнього впливу і не дозволяють розвивати кар'єру, має бути переглянуто»¹⁹.

Централізація інститутів культурної дипломатії Франції, на чолі з Ке д'Орсе, в той же час, є перевагою, оскільки дозволяє керівному органу визначити довгострокову стратегію і пріоритети зовнішньої культурної політики, так необхідні в умовах зростаючої конкуренції за домінування на міжнародній арені в сфері культури. Більш того, велика мережа французьких посольств і консульств (при яких, зокрема, і працює Французький інститут) дозволяє Франції реалізовувати численні культурні програми по всьому світу.

У якості переваг французької моделі можна також виділити наявність певної «ідеї», якою вона керується при проведенні культурної дипломатії. Протягом XIX-XX ст. це була «Цивілізаційна місія», що містить у прагненні поширити досягнення цивілізації по всьому світу, а також республіканські ідеали і цінності.

На сучасному етапі призначення Франції полягає в протистоянні процесу глобалізації в його англосаксонському варіанті за допомогою збереження культурного розмаїття на світовому рівні і захисту прав людини. У висновку ще раз зазначимо, що саме Франція була першою країною, яка поєднала воедино свою культуру зі здійсненням дипломатичної діяльності.

Зовнішня політика ФРН у сфері культури пройшла довгий шлях від культурної експансії до стратегії «діалогу культур». У даний час зовнішня політика ФРН будується на трьох основах: це класична дипломатія, економічна політика та культурна дипломатія, остання посідає в цьому ряду гідне місце.

З початком 1970-х рр. у ФРН розпочинається реформа зовнішньополітичного відомства. Більшість програм, прийнятих на той час, зберігають актуальність і в сучасній об'єднаній Німеччині²⁰.

---

¹⁹ Claudel S., Fohr A., Tadié A. La diplomatie culturelle face aux défis contemporains // Terra Nova. 2017. P. 13.

Дипломатична служба ФРН складається з – Міністерства закордонних справ та представництв за кордоном. До складу Міністерства входять 10 департаментів. Шостий департамент МЗС має назву – Культурне співробітництво (Додаток В). Він займається питаннями багатосторонніх відносин із іноземними державами у галузі культури. Відділ культури складається з низки референтур. У відання відділу та його референтур входять: питання культурних зв'язків з закордоном, з міжнародними організаціями з питань культури, питання релігії, діяльності західнонімецьких лікарень і підтримки зв'язків з робітниками-емігрантами з ФРН; питання західнонімецьких шкіл і курсів за кордоном; питання міжнародного співробітництва в галузі науки, медицини, навчання іноземних студентів у ФРН і західнонімецьких студентів за кордоном; питання міжнародних молодіжних організацій та підтримки спортивних зв'язків із зарубіжними країнами; питання мистецтва, радіо, кіно; питання поширення літератури²¹.

Нарешті, останні десятиліття питаннями культурної дипломатії стали займатися й інші відомства ФРН. На сьогодні це п'ять міністерств. Ідея того, що відповідальність за зовнішню культурну політику не повинна бути звалена на одні плечі, з одного боку, закладена у самій системі федеративної республіки. З іншого – це наслідок міцніших міжнародних зв'язків, які виражаються і в європеїзації та глобалізації, майже у всіх політичних сферах; у цьому ключі вважати чи оформлювати питання зовнішньої політики як чиясь монополію буде неможливо. Тим самим МЗС сьогодні є найсильнішим актором у зовнішній політиці в галузі культури, але не єдиним²².

---

²⁰ Tago A. Public Diplomacy and Foreign Policy. URL: <http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e471>

²¹ Зимин А.Г. Культурная дипломатия Германии. С. 137.

²² Карнаухова Е.Е. МИД ведущий актор во внешней культурной политике Германии // Гуманитарный вектор. Серия: Педагогика, психология. 2011. № 3. С. 136.

МЗС Німеччини лише частково здійснює культурну дипломатію самостійно. Міністерство доручає це організаціям – посередникам. Найбільшими посередницькими організаціями ФРН є інститут імені Гете, Німецька служба академічних обмінів, Інститут міжнародних культурних зв'язків, Фонд Гумбольдта тощо.

Гете-Інститут був створений у 1951 р. на основі заснованої у 1925 р. Німецької академії. Спочатку його завданням було підвищення кваліфікації іноземних викладачів німецької мови Німеччини. Згодом сфера діяльності організації стала розширюватися і поглиблюватися, охоплюючи дедалі нові регіони світу.

Інститут імені Гете має 150 відділень у 93 країнах світу та пропонує партнерство всім, хто активно цікавиться Німеччиною, німецькою мовою та німецькою культурою. Інститут Гете організовує курси німецької мови, надає підтримку викладачам німецької мови за кордоном. Інститут імені Гете організує проведення культурних заходів, досліджень та диспутів в інших країнах²³.

Гете-Інститут підтримує міжнародне співробітництво в галузі культури через проведення та сприяння проведенню культурних заходів, участь у міжнародному культурному обміні, поширення інформації про культурне життя ФРН. Також організація ділиться комплексною картиною Німеччини через інформування про культурне, громадське та політичне життя в цій країні. Програма Гете-Інституту підтримує міжкультурний діалог, зміцнює структури громадянського суспільства та розвиває мобільність.

Перелічені завдання є основними завданнями Гете-Інституту, виконання яких доручено йому МЗС ФРН відповідно до рамкового договору між ФРН та Гете-Інститутом. У договорі зазначено, що Гете-Інститутом також можуть бути передані й інші функції.

---

²³ Zöllner O. German Public Diplomacy: The Dialogue of Cultures, in N. Snow–P.M. Taylor (eds). P. 279-280.

Відповідно до статуту Гете-Інституту ця організація є некомерційним об'єднанням, як і більшість організацій, що формують «м'яку силу» ФРН. Члени Гете-Інституту не одержують за своє членство винагороди із засобів організації.

Тісне співробітництво МЗС та Гете-Інституту спрямоване на виконання покладених на Гете-Інститут функцій. МЗС запрошує Гете-Інститут на свої засідання та наради, що мають відношення до діяльності інституту, та інформує його про свої накази, а також про доповіді іноземних представництв. Гете-Інститут, у свою чергу, звітує про проведену роботу та її результати, а також регулярно проводить наради з МЗС²⁴.

Друга група організацій, які беруть участь у реалізації культурної дипломатії ФРН, представлена німецькими політичними фондами, про партійними фондами. Найбільшими є фонд Конрада Аденауера, Фонд Зайделя, фонд Белля, фонд Еберта. За своєю суттю ці фонди є універсальними організаціями. Їхня діяльність може поширюватися на всіх рівнях зовнішньої політики ФРН: від політики безпеки до політики розвитку та зовнішньої культурної політики. На рівні міжнародного культурного співробітництва вони займаються «експортом» політичної культури ФРН, політичною освітою, працюють із засобами ЗМІ, співпрацюють із вищими навчальними закладами та громадськими організаціями. Тим самим роблячи свій внесок у розвиток відносин у гуманітарній сфері.

Роботу всіх німецьких організацій, що беруть участь у проєктах культурної сфери закордоном, координує МЗС. МЗС ФРН також здійснює бюджетне фінансування Інститутів імені Гете та інших. І хоча фонди, створені великими промисловими корпораціями та політичні фонди, такі як «Фонд Конрада Аденауера», «Фонд Фрідріха Еберта» цілком самостійні в

---

²⁴ Ланьшина Т.А. «Мягкая сила» Гете-Института // Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика. 2014. Т. 9. №2. С. 31-32.

організаційному плані, свою діяльність вони зобов'язані узгоджувати з МЗС ФРН²⁵.

Зовсім інший спосіб роботи вимагається від МЗС в багатосторонній культурній політиці. Форуми ЄС, ЮНЕСКО, РЄ або ОБСЄ набувають все більшого значення у світлі глобалізації та європейської інтеграції. У цих багатонаціональних рамках МЗС ФРН виступає за основні міжнародні культурно-політичні інтереси, такі як загальна європейська політика у сфері культури або збереження світового культурного різноманіття. Незважаючи на всі багатосторонні зв'язки, ключовим завданням МЗС залишається взаємодія з німецькими організаціями-партнерами: яскравими прикладами цієї діяльності останніми роками була ініціатива міжшкільного партнерства, ініціатива «зовнішня політика та наука» та «всекультурна» волонтерська служба²⁶.

Таким чином, наявність у Франції численної розгалуженої мережі установ, що беруть участь у міжнародній культурній діяльності, а також регулярні заходи у цій сфері, що проводяться всередині країни та за кордоном, свідчать про активну та продуману культурну дипломатію країни. У діяльність МЗС Франції входить координація діяльності різних структур, що відповідають за зовнішній культурний напрямок, контроль за численними культурними проектами і програмами за кордоном. Коли йдеться про основи культурної роботи за кордоном, слід зазначити, що МЗС ФРН створює необхідні умови для успішної діяльності своїх партнерів: з одного боку, надає необхідні фінансові кошти; з іншого – забезпечує надійні правові норми, що регулюють роботу організації-партнера за кордоном, для чого укладає договір щодо культури між федеральним урядом та урядами країн, що приймають.

---

²⁵ Там само. С. 138.

²⁶ Gregory V. Public Diplomacy: Sunrise of an Academic Field. P. 275.

2.2. Особливості інституційного забезпечення культурної дипломатії Франції та Німеччини

У Франції досі немає офіційної концепції зовнішньої культурної політики, незважаючи на розвинений адміністративний апарат і систему культурних інститутів, які її реалізують.

З 2009 р. у структурі Міністерства закордонних та європейських справ Франції готувалася повномасштабна реформа культурної дипломатії Франції. Експерти у сфері міжнародних відносин як у самій Франції (наприклад, Ф. Мартель, Е. Лем'є, Ф. Лан), так і за її межами (наприклад, Д. Моррісон), сходилися на думці, що французька мова і культура стрімко втрачають свій вплив на розвиток світової спільноти та їх ефективність як зовнішньополітичний інструмент Франції невблаганно знижується.

Підсумком реформування французької зовнішньої культурної політики стало прийняття 27 липня 2010 р. закону № 2010-873 про відкриття трьох нових установ з метою розширення присутності та посилення впливу Франції за кордоном (ст. 1)²⁷. Цим установами стали: КампусФранс, Французький інститут, Франс Експертиз Інтернаціонал.

Установа «КампусФранс» прийшла на зміну асоціації "Ежид", першому французькому оператору міжнародної академічної мобільності. Законом були визначені функції нової установи: інформування про якість та можливості вищої освіти та професійного навчання у Франції, супровід іноземних студентів та дослідників під час їх навчання у Франції, управління програмами стипендій, стажувань, міжнародної академічної мобільності студентів та дослідників. Координацію роботи «КампусФранс»

---

²⁷ LOIn 2010-873 du 27 juillet 2010 relative à l'action extérieure de l'Etat (1) // Legifrance.gouv.fr. URL: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000022521532>

здійснює МЗС спільно з Міністерством освіти і науки та Міністерством імміграції, інтеграції, національної ідентичності та загального розвитку²⁸.

Франція має найбільшу мережу культурних установ у світі. До неї входять 137 відділів співробітництва та культурної роботи посольств, які у своїй діяльності можуть спиратися на 96 Французьких інститутів та їх 135 відділень, 6 двонаціональних культурних центрів та 832 Альянс Франсез у всьому світі.

Французькі інститути знаходяться у безпосередньому веденні відділів співпраці та культурної роботи посольств Франції, тоді як Альянс Франсез є громадськими організаціями, що діють відповідно до місцевого законодавства та мають юридичну автономію. Їх основним завданням є розвиток викладання та використання французької мови, поширення французької та франкомовної культури, заохочення різноманітності та міжкультурного діалогу²⁹.

До завдань Французького інституту увійшли: просування французької культури за кордоном, розвиток культурних зв'язків із Європою, країнами-франкофонами та іншими зарубіжними країнами; поширення кіно- та аудіовізуальної продукції Франції спільно з профільними організаціями; поширення французьких ідей, знань та наукової культури; поширення у широких верствах населення французької літератури, художніх творів; популяризація вивчення французької мови; створення мережі французьких установ за кордоном, а також створення мережі іноземних професіоналів, що працюють на культурну дипломатію Франції.

З метою доповнення своєї культурної діяльності МЗС Франції спирається на спеціального державного оператора – Французький інститут – та на історичного партнера – Фонд Альянс Франсез.

Французький інститут знаходиться у спільному віданні Міністерства Європи та закордонних справ та Міністерства культури. Він забезпечує

---

²⁸ Агеева В.В. Реформирование концепции внешней культурной политики Франции: «дипломатия влияния» и феномен «мягкой силы». С. 14.

²⁹ Косенко С.И. Культура в палитре внешней политики. Опыт Франции. С. 183.

популяризацію французької культури за кордоном, при цьому заохочуючи взаємодію в галузі мистецтва та міжкультурний діалог.

Мережа Альянс Франсез, заснована в Парижі в 1883 р., виступає партнером міністерства Європи та закордонних справ. Ця найбільша у світі культурна мережа налічує понад 800 відділень у 137 країнах на всіх п'яти континентах. Щорічно понад 500 000 осіб усіх вікових категорій вивчають французьку мову в центрах Альянс Франсез та понад 6 млн осіб беруть участь у їхніх культурних заходах. Координацію роботи мережі здійснює французький Фонд Альянс Франсез³⁰.

Робота всіх центрів Альянс Франсез ведеться за трьома основними напрямками: 1) навчання французької мови у Франції та інших країнах світу всіх категорій громадян; 2) поширення знань про культуру Франції та франкомовних країн; 3) сприяння культурному різноманіттю.

Фонд Альянс Франсез надає (і відкликає) відмітний знак «Альянс Франсез» у всьому світі. Він захищає і водночас популяризує цю марку. Фонд надає консультації та експертну підтримку співробітникам та членам адміністративних рад Альянс Франсез. Він заохочує та організовує зустрічі на національному, регіональному чи глобальному рівнях, тим самим сприяючи об'єднанню та солідарності.

Агентство «Франс Експертиз Текнік Інтернаціонал» було створено натомість громадської установи «Франс Кооперасьйон інтернасьональ». До кола обов'язків нової установи увійшли: інформування зарубіжних співтовариств про науково-технічні можливості французьких установ.

Крім того, рішучу підтримку культурної діяльності Франції у світі надають інші державні оператори, які не займаються суто питаннями культури.

«Бізнес Франс», національне агентство зі сприяння інтернаціоналізації французької економіки, займається міжнародним розвитком компаній та їх

---

³⁰ Кучмій О. П. Міжкультурне співробітництво як чинник зовнішньої та внутрішньої політики в умовах державотворчих зрушень: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03. С. 17. URL: <http://disser.com.ua/content/144186.html>

експорту, а також пошуком та розміщенням міжнародних інвестицій у Франції³¹.

Французьке агентство розвитку (AFD) – це державна установа, яка здійснює політику Франції у сфері розвитку та міжнародної солідарності.

МЗС Франції також надає підтримку організаціям, що займаються експортом у сферах культури, які належать до його стратегічних пріоритетів у галузі дипломатії впливу, економічної дипломатії та підтримки галузей культури та творчості. Так, міністерство надає дотації деяким операторам-експортерам у таких галузях, як кіно, аудіовізуальна сфера, книжкова галузь, музика та архітектура.

Асоціація UniFrance – це організація, що займається популяризацією французького кіно та аудіовізуальних програм у всьому світі³².

Національний центр музики (CNM) – це державна установа, створена у січні 2020 р., яка знаходиться у віданні Міністерства культури. Він надає підтримку та сприяння артистам, композиторам, авторам та працівникам сфери музики з метою надання їм можливості для охоплення всіх категорій аудиторії як у Франції, так і за кордоном.

Міжнародне бюро французького книговидання (BIEF) виконує завдання щодо популяризації французького книговидання за кордоном. Діяльність BIEF здійснюється за трьома напрямками: 1) моніторинг та аналіз національних книжкових ринків; 2) налагодження зв'язків між суб'єктами книжкової галузі у всьому світі; 3) заохочення французького книговидання на міжнародних ярмарках.

Асоціація французьких архітекторів для експорту (AFEX) – це авторитетна професійна організація, що займається експортом та популяризацією французької архітектури у всьому світі. У ній налічується

---

³¹ Мухамедярова Р.Р. Стратегия мягкой силы Франции. С. 150.

³² Haize D. La diplomatie culturelle française: une puissance douce? URL: <http://ceriscope.sciences-po.fr/puissance/content/part2/la-diplomatie-culturellefrancaise-puissance-douce>

понад 5000 працівників сфери архітектури та містобудування, яким вона надає підтримку у їхніх проектах³³.

Значним аспектом реформи 2010 р. стало запровадження стилістичної єдності та єдиного бренду для мережі культурних центрів Франції за кордоном. Якщо раніше французьке МЗС працювало з різноманітними інститутами та організаціями для реалізації своєї культурної дипломатії, то тепер усі ці організації були об'єднані в одну мережу з єдиним для всіх логотипом.

МЗС ФРН не є монополістом у культурній дипломатії. Це впливає із самої природи міжкультурних контактів. На відміну від «класичної дипломатії», міжкультурні зв'язки немислимо уявити як суверенну задачу держави. Реальні зв'язки у цій сфері виникають лише там, де не лише уряди, а й люди вступають у діалог один з одним. Отже, головну роль грають саме ті, хто власне і робить міжкультурні зв'язки можливими: діячі мистецтва та творчості, вчені та дослідники, об'єднання, спілки, фонди, німецькі та іноземні культурні спільноти.

З іншого боку, федеральна система ФРН веде до того, що питання культури та освіти стосуються не тільки федерального рівня, а й рівня громад і, насамперед, федеральних земель, що проявляється у різних формах: від укладення договорів про партнерство з іноземними містами до визнання іноземних дипломів. Крім того, у сфері культурної політики дипломатії загально визнано право посередницьких організацій вільно визначати зміст своєї діяльності.

Поряд із Центральним управлінням МЗС ФРН важливу роль у координації культурної дипломатії відіграють референти з культури у німецьких посольствах та генеральних консульствах. По-перше, вони вже на місці розвивають концепцію здійснення цілей німецької зовнішньої культурної політики у країні перебування. По-друге, вони підтримують контакти з представниками німецьких установ з культури в країні

---

³³ Claudel S., Fohr A., Tadié A. La diplomatie culturelle face aux défis contemporains. P. 13.

перебування та сприяють тіснішій взаємодії цих установ. Їхня мета при цьому – уникнути дублювання зобов'язань, об'єднувати проекти і тим самим найефективніше використовувати матеріальні засоби³⁴.

Багатогранна різноманітність та відкритість суспільства країни, жива культура Німеччини є джерелами діяльності. Працюючи на основі партнерського діалогу, інститут поєднує досвід та уявлення своїх партнерів усередині країни та за кордоном зі своєю професійною компетентністю. Як самостійна та політично незалежна організація, Гете-Інститут виступає у ролі партнера для тих, хто займається ФРН, німецькою мовою та культурою. Гете-Інститут відповідає на виклики глобалізації у культурно-політичній сфері та розвиваємо інновативні концепції на користь взаєморозуміння та гуманізації світу за збереження всього багатства його культурної різноманітності.

Для виконання покладених завдань Гете-Інститут підтримує мережу культурних інститутів чи філій у всьому світі. Крім цього, він вступає у довгострокові партнерські відносини з іноземними організаціями. Такі відносини набувають таких форм:

- культурні спільноти / Гете-Центри;
- читальні зали/інформаційні та навчальні центри;
- центри вивчення мови;
- екзаменаційні центри³⁵.

Культурні спільноти / Гете-Центри. Під «культурними спільнотами» розуміються іноземні об'єднання та підтримувані ними заклади культури, які заявили як одну зі своїх цілей культурний обмін із Німеччиною. Ці спільноти щорічно отримують від Гете-Інституту фінансування на реалізацію проектів та пропонують, насамперед, курси німецької мови та різні культурні програми. Тридцять таких спільнот уклали договори про

³⁴ Pamment J. Time, Space & German Soft Power: Toward a Spatio-Temporal Turn in Diplomatic Studies? P. 5.

³⁵ Pamment J. Time, Space & German Soft Power: Toward a Spatio-Temporal Turn in Diplomatic Studies? P. 7-8.

кооперацію з Гете-Інститутом і стали називатися Гете-Центрами. Відповідно до укладених договорів вони зобов'язалися вести роботу в галузі німецької мови та культури за правилами та критеріями якості Гете-Інституту.

Читальні зали/інформаційні та навчальні центри. Гете-Інститут підтримує бібліотеки та інші подібні установи в інших країнах. У всьому світі організація співпрацює з 77 читальними залами, інформаційними та навчальними центрами тощо. Гете-Інститут надає цим установам засоби інформації. Дані установи, у свою чергу, надають усім бажаючим інформацію про німецьку мову та культуру, а також діляться актуальною картиною життя в ФРН³⁶.

Центри вивчення мови. Дані центри пропонують курси німецької мови за моделлю та стандартами якості Гете-Інституту та є її партнерами. Як правило, вони працюють при іноземних університетах. Гете-Інститут надає підтримку таким центрам через підвищення кваліфікації їх співробітників, постачання навчальних посібників, оформлення (обладнання) приміщень центрів, а також консультування з питань методики навчання та управління. Інформація про наявність центрів вивчення мови у країнах інтересу представлена у розділах, присвячених цим країнам.

Екзаменаційні центри. Іспити з німецької мови за стандартами Гете-Інституту приймають 307 ліцензованих партнерів організації. Зазвичай вони також проводять підготовчі курси.

Партнерство з іншими організаціями – університетами, посольствами, торговими представництвами, компаніями тощо, відіграє важливу роль у діяльності Гете-Центру. Зокрема, воно дозволяє розширювати масштаби діяльності без відкриття нових інститутів та без значного збільшення штату

---

³⁶ Bound K., Briggs R., Holden J. Cultural Diplomacy. P. 90.

співробітників, використовувати площі та обладнання партнерів, залучати спонсорську підтримку та розширювати аудиторію заходів³⁷.

Поряд із представництвами Гете-Інституту за кордоном діє ціла мережа культурних центрів, товариств, читальних залів, а також екзаменаційних та мовних центрів. Робота всіх цих установ спрямована на здійснення зовнішньої культурної та освітньої політики ФРН. Їх пов'язують партнерські відносини з громадськими та приватними організаціями у галузі культури, співробітництво з федеральними землями, місцевим самоврядуванням та економічними структурами.

Німецька служба академічних обмінів є посередницькою організацією культурної дипломатії, освітньої та наукової політики, а також розвитку співробітництва у галузі вищої школи.

Головне управління DAAD знаходиться в Бонні, воно є центром управління всієї внутрішньої та міжнародної діяльності DAAD. Берлінський офіс у Науковому форумі на площі Жандарменмаркт є другим за значенням представництвом DAAD у Німеччині.

За кордоном DAAD представлений широкою мережею офісів, доцентів та об'єднань колишніх стипендіатів. Інформаційні центри (IC) DAAD пропонують інформацію та консультації, забезпечують контакт із партнерами, а також ефективне спілкування, проведення програм та консультації на місці³⁸.

Отже, у Франції окрім МЗС за провадження всієї культурної діяльності Франції за кордоном відповідає Французький інститут, створений 1 січня 2011 р.. Перебуваючи у віданні міністерства Європи та закордонних справ, він сприяє досягненню нових цілей, поставлених дипломатії впливу, та розширенню міжнародного впливу Франції за рахунок посилення діалогу

---

³⁷ Сербіна Н.Ф. Культурна дипломатія як інструмент зовнішньої політики сучасної європейської держави. С. 126. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/1667/1578>

³⁸ DAAD // Ministry of Education and Science of Ukraine: official web-site. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/eng/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/spivpracya-z-mizhnarodnimi-organizaciyami/mizhnarodni-proekti/daad>

з представниками інших культур, заснованого на розумінні та партнерстві. Інституційні особливості формування культурної дипломатії ФРН залежали від розстановки партій у бундестазі та вироблялися з урахуванням взаємодії спеціалізованих органів парламенту, відомства федерального канцлера, федерального міністерства, відповідального за розвиток передових технологій і науки. Одночасно в рамках європейської інтеграції особлива увага приділялася співпраці в галузі освіти та культури на рівні земельних урядів.

РОЗДІЛ 3

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОДЕЛЕЙ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

3.1. Практична імплементація французької моделі культурної дипломатії

Сьогодні Франція посідає 4-е місце в рейтингу країн з найефективнішою стратегією «м'якої сили», поступаючись Великобританії, США та ФРН. Безсумнівно, що Франція має в своєму розпорядженні величезний потенціал, щоб піднятися вище в рейтингу і зайняти лідируючі позиції.

У французькій теорії культури найбільш поширеною є, з нашої точки зору, сферо-громадська концепція культури, прихильники якої досить багато уваги приділили питанню про якість визначеності духовної культури. Їх звернення до аналізу історії філософського тлумачення дефініції, введеної в науковий обіг на межі Середніх віків і Нового часу, також метод зіставлення духовної культури з матеріальною, привів до результатів, які можуть бути тезисно викладено так:

- духовній культурі властива особлива духовно-свідома субстанція, її елементами є різноманітні уявлення, ідеї, наукові знання, твори мистецтва, моральні і правові норми і т.п.¹;
- у суспільній системі ці елементи організуються в специфічне духовне виробництво, де працює великий загін людей, які професійно займаються культурною діяльністю, і функціонує призначена для цього мережа інститутів;
- у процесі духовного виробництва, крім розповсюдження, освоєння і творення культурних цінностей і благ, відбувається формування

---

¹ Докучаева С.В. Аналитическая модель культурной дипломатии: перспективы уточнения исследовательского инструментария // Журнал «Управление в современных системах». Челябинск: Южно-Уральский государственный университет. 2016. № 3 (10) С. 41-48.

інтелектуальних, емоційних і моральних якостей людей як діяльних соціальних суб'єктів;

– сама людська творчість, формування всебічно розвиненої особистості становить якісну відмінність духовної культури, сфери духовного виробництва від матеріальної культури і матеріального виробництва, спрямованого на задоволення матеріальних потреб людей, забезпечення їх фізичного існування.

На державному рівні, Франція проводить політику, засновану на позиціонуванні французького суспільства як культурно гомогенного, визнаючи різноманіття лише в публічному дискурсі. Це підтверджують наступні факти: по-перше, Франція єдина західна країна, де прийнятий закон про захист національної мови. Зважаючи на це вона не ратифікувала Європейську хартію регіональних мов або мов меншин РЄ, оскільки, згідно з висновком Конституційної ради, вона (тобто хартія) підриває конституційні основи V республіки. По-друге, офіційна статистика замовчує про відсоткове співвідношення вживання мов значних груп мігрантів у Франції. Така протилежність підходів відрізняє французьку модель культурної дипломатії.

Французька культурна дипломатія має на меті поширення французької мови та культури² як засобу реалізації зовнішньої політики, спрямованої на зміцнення позицій Франції в інших країнах світу; як форма постійної присутності та домінування у політико-культурному середовищі держав Франкофонії; як складова позиціонування Французької Республіки через програми освітніх обмінів та організацію спеціальних культурних подій. Зокрема, відділ у справах культурного співробітництва і Франкофонії Головного управління з питань міжнародного співробітництва та розвитку МЗС Французької Республіки розробляє стратегії просування ідеології Франкофонії.

---

² Поморцева Н.П., Калегина Т.Е. Роль и место французского языка в лингвистическом ландшафте стран Северной Африки (на примере стран Магриба). С. 1-2.

Починаючи з 2011 р., євро-середземноморські країни, в силу своїх геостратегічних позицій, знаходяться в центрі «турбулентності», яка посилилася «арабською весною».

Проведені дослідження різними авторами з питання «культурної дипломатії» Франції щодо своїх колишніх колоній в Північній Африці і на Близькому Сході, а також з питання стратегії в галузі культури в даних регіонах, свідчать про те, що в офіційних документах прописана модель і цілі такої політики створення або спадщини: питання управління в цій галузі включено до порядку денного³.

Однак в самих державах – Алжир, Марокко, Туніс, Сирія і Ліван – такі поняття, як «художнє, культурне управління», «культурна дипломатія», «культурне підприємництво», «стратегічне планування» не входять до складу державної політичної системи. Крім того, уряди цих країн не мають доступу до інформації та стратегічних даних. З 2011 р., в період «арабської весни», зросла недовіра арабських посадових осіб до досліджень, що стосуються методів управління або управління в державних органах з боку інших країн. Наприклад, в більшості випадків дані, опубліковані в національних установах, не відповідають даним міжнародних установ, що тягне за собою проблеми етичного характеру щодо достовірності інформації. Тому питання про культурну політику в цих країнах важко зрозуміти і проаналізувати. Значення ролі Франції в світі варіювався залежно від епохи⁴.

На сучасному етапі реалізація африканської політики Франції утруднена загостренням конкуренції за вплив на континенті. Крім традиційних для Франції конкурентів – США і Великобританії, тут з'являються нові актори, серед яких можна виділити Китай, Індію, Бразилію і Південну Корею.

---

³ Процюк М. Публічна та культурна дипломатія як засіб «м'якої сили» України: запозичені моделі, реальні кроки та стратегічні пріоритети. С. 26-27.

⁴ Melly P., Darracq V. A New Way to Engage? French Policy in Africa from Sarkozy to Hollande. London. 2013. P. 17-18.

На особливу увагу заслуговує стратегія проникнення Китаю в Африку, яка полягає в реалізації концепції «м'якої сили». На думку китайських вчених, її джерело слід розглядати «... в економічній допомозі, списання боргів, «виходи зовні», діяльності Форуму китайсько-африканського співробітництва» пропонує великі фінансові інвестиції, цивільні проекти, культурні та освітні обміни, китайська ініціатива з інтересом сприймається африканськими державами⁵.

США, в свою чергу, «не маючи довгострокової стратегії в Африці», реалізують свої точкові інтереси, що знаходяться по всьому континенту, наприклад, через військові структури або мережі опорних баз. для сучасної політичної еліти держав Африки, націленої на диверсифікацію зовнішньоекономічних і зовнішньополітичних зв'язків, і Сполучені Штати Америки, і Китай виглядають найбільш привабливими союзниками зважаючи на їх непричетність до африканського колоніального минулого⁶.

На думку французьких сенаторів Жан-Марі Бокеля і Жанни Лорг, щоб протистояти впливу Вашингтону і Пекіну в Африці, Французькій республіці необхідно розробити довгострокову стратегію розвитку відносин, оскільки для неї (тобто Франції) Африка, як і раніше, сприймається як «складова частина французького майбутнього». А поки головна проблема полягає в тому, що «африканська політика Франції розвивається повільніше, ніж сама Африка»⁷.

Просування французької мови в світі є пріоритетом не лише культурної, а й в цілому всієї дипломатичної діяльності Франції. У даний час на п'яти континентах 274 млн. чоловік говорять французькою мовою. Французька мова займає 5 місце серед найуживаніших мов, після китайської, англійської, іспанської та, за різними оцінками, арабської або

---

⁵ Мухамедярова Р.Р. Стратегия мягкой силы Франции. С. 148.

⁶ King M.T. All That Africa Could Be // The American interest. URL: <https://www.theamerican-interest.com/2017/06/27/all-that-africa-could-be/>

⁷ Melly P., Darracq V. A New Way to Engage? French Policy in Africa from Sarkozy to Hollande. P. 3.

хінді. Друге місце – серед найпопулярніших мов для вивчення (французькою навчаються 125 млн. студентів). Французька мова є третьою мовою в сфері бізнесу. Французька визнана офіційною мовою таких провідних міжнародних організацій, як ООН, ЄС, ОБСЄ, РЄ, СОТ, ОЕСР і інших⁸.

Метод SWOT-аналізу використовувався під час аналізу просування французької мови в світі, що є пріоритетом не лише культурної, а й в цілому всієї дипломатичної діяльності Франції. Культурний напрям зовнішньої політики уособлює культурну дипломатію і насамперед втілюється Міністерством закордонних справ Франції. Цьому сприяє широке використання французької мови, яка залишається єдиною чи однією з офіційних мов багатьох африканських країн, однією з шести офіційних і однією з двох робочих мов ООН, а також однією з двох офіційних мов Міжнародного Суду в Гаазі⁹.

Конкурентні переваги і проблемні зони позиції французької мови в Африці представлені в додатках. У Західній Африці французька мова стала невід'ємним компонентом не тільки культурного, а й політичного життя африканського суспільства. Більш того, вона стала маркером особливої культурної (або лінгвістичної) ідентичності «франкофони». Як це не дивно, але африканці ідентифікують себе не тільки за етнічною чи клановою приналежністю, але і за використанням тієї чи іншої європейської мови¹⁰.

Так, африканці-франкофони в деякому роді дистанціюються від носіїв англійської, португальської або іспанської мов, таким чином, зберігаючи розподіл Африки на мовні регіони. Незважаючи на схожість в тому, що французька мова і в Північній, і в Західній Африці зміцнює свої позиції, між цими двома регіонами є відмінні риси. У Західній Африці французька мова глибоко інтегрована в державні адміністративні системи, тут вона виконує

⁸ Faites notre connaissance // Institut Français: official page. URL: <http://www.institutfrancais.com/fr/faites-notre-connaissance-0>

⁹

¹⁰ Журавлева Н. Н. Коммуникативные стратегии в сфере «культурной дипломатии»: современные дискуссии // Вестник ВГУ. Санкт-Петербургский государственный университет, 2007. № 2. Ч. 2. С. 160.

низку важливих соціальних функцій, а також конструює особливу культурну ідентичність «франкофони», яка протиставляється африканцям, які користуються іншими європейськими мовами (Додаток А).

У Північній Африці, «французька мова є не стільки офіційною, скільки мовою безпосереднього фактичного спілкування»¹¹. Крім того, в даному регіоні французька мова, втративши свої позиції до кінця ХХ століття, частково повертає їх з огляду на те, що зберігає свій високий статус як мови доступу до інноваційних технологій, навчання, політичної та інтелектуальної еліти, а також як мови, що забезпечує можливість кар'єрного росту та соціальної успішності (Додаток Б).

Положення французької мови і в Північній, і в Західній Африці породжує його уявлення, як мови «колонізаторів і гнобителів». Більш того, привабливі економічні та політичні проєкти англосовних держав (наприклад, США і Великобританії) можуть сприяти тому, що африканські країни відмовляться від культурних зв'язків з Францією на користь отримання найбільшої вигоди. Проте, широке поширення французької мови на Африканському континенті сприяє тому, що в умовах глобалізації саме вона (французька мова) стає «провідником різних культур».

Так, наприклад, Міжнародна організація Франкофонії реалізує низку програм, які висвітлюють культурне життя африканців-франкофонів. До цих програм можуть належати:

1. В аудіовізуальній сфері: кінофестиваль «Fonds Sud», покликаний допомогти кіновиробникам з багатьох країн, що розвиваються; фестиваль кіно і телебачення «Панафрика» (FESPACO) в Уагадугу (Буркіна-Фасо). Проведення кінофестивалів спирається на підтримку фонду «Images Africa» (створеного для підтримки фільмів і телевізійних проєктів в країнах Африки

---

¹¹ L'intégralité du discours du président Nicolas Sarkozy de la République, prononcé le 26 juillet 2007, à Dakar // Le Monde Afrique. 2007. URL: http://www.lemonde.fr/afrique/article/2007/11/09/le-discours-dedakar_976786_3212.html

на південь від Сахари), а також на CIRTEF (Міжнародна рада радіо та франкомовного телемовлення)¹².

2. У літературній сфері і сфері поширення книг французькою мовою діють Міжнародне бюро видавництва Франції (BIEF), Міжнародна асоціація франкомовних книгопродавців (AILF), Міжнародний альянс незалежних видавців, а також Африканський центр навчання в області видавничої діяльності та поширення (CAFED).

Крім того, діє Премія «П'яти континентів», яка вручається франкомовним авторам, які написали літературний твір (розповідь, роман, новелу) французькою мовою.

3. В області виконавчих і образотворчих видів мистецтв діють програми «Contrat de Confiance» («Договір довіри»), En scène («На сцену»), Édition limitée («Обмежене видання»), в рамках яких проводяться: Африканський ринок виконавських видів мистецтва (MASA), який проводиться в Абіджані (Кот-д'Івуар) і є фестивалем живих мистецтв (театр, музика і танці); Дакарське бієнале – одне з найважливіших подій сучасного африканського мистецтва, що представляє митців Африки, що живуть на континенті або за його межами; бієнале Бамако – унікальна платформа для робіт фотографів і відеооператорів з африканського континенту, а також багато інших проєктів¹³.

Одним з основних аспектів «культурної дипломатії» Франції є надання Алжиру професорів і викладачів. Крім того, надається допомога французьким мовленням алжирському радіотелебаченню.

Однак, взаємини між двома державами не можна назвати такими дружніми і натхненними. Протягом всієї історії, Алжиру довелося заплатити величезну ціну, пролити чимало крові у багатьох війнах, які Франція вела протягом XIX та XX ст., перетворившись з частини королівства П'ємонт-

¹² Косенко С.И. Генезис и эволюция культурной дипломатии Франции на протяжении эпох. С. 31-32.

¹³ Dispositif d'observation des dynamiques culturelles et linguistiques. Perspectives de recherche. URL: www.francophonie.org

Сардинія в незалежну державу. Тим самим, алжирці допомогли написати славні сторінки військової історії Франції. Саме тому алжирці сьогодні вважають, що вони є найбільш авторитетними і привілейованими іноземцями, які претендують на певні права, включаючи право на отримання виду на проживання або інтеграцію, або реінтеграцію у французьке громадянство¹⁴.

Вплив на розвиток Тунісу здійснили дві культури – італійська і французька. І якщо італійський вплив як і раніше видно в архітектурі міст Тунісу і на діалектах тунісців, які сповнені італійських слів більше, ніж французьких, то французька присутність з 1880-х рр. не обмежилася тільки колоніальною епохою. Франція, як і раніше є першим торговим партнером Тунісу – його основним експортером і імпортером.

Французьких підприємств, що базуються в Тунісі найбільше в галузі обробної промисловості, а також у секторі послуг: банківська справа, страхування, нафта, туризм, інформаційні технології й т. д. Франція також є найбільшим донором офіційної допомоги з метою розвитку і технічної підтримки Тунісу. І крім того, що розвиток французької мови (визнаної «іноземною мовою з привілейованим статусом») є центральним елементом двосторонньої співпраці, також здійснюється активна підтримка туніському громадянському суспільству, демократичному процесу і розвитку професійного навчання тунісців. Хоча проблема міграційного тиску та нелегальної імміграції як і раніше є серйозною проблемою, вона є предметом співпраці між національною владою¹⁵. Знання французької мови як і раніше є одним з основних факторів, що сприяють продовженню навчання і розвитку професійної кар'єри.

Культурна політика Франції щодо Марокко за останні десятиріччя є не просто явищем святкування дружби і солідарності між двома народами, а й бере участь у всеосяжних стратегіях проектування і територіальної

---

¹⁴ Косенко С.И. Актуальные аспекты современной культурной политики Франции. С. 83.

¹⁵ Arndt R. Cultural Diplomacy and International Understanding. Minneapolis: University of Minnesota. 2011. P. 17.

привабливості, будучи міжнародним інструментом дій. «Територіальний маркетинг міжнародних відносин це лідерський ресурс: він зміцнює імідж представників регіону, диригента території. Таким чином, багато інститутів культури Франції в Марокко майстерно узгоджують дії і відповідальні за територіальний розвиток»¹⁶.

Тим самим, Марокко зміцнює свою традиційну позицію союзника Франції в Магрибі, розвиваючи при цьому ширші геополітичні та геоекономічні амбіції, спрямовані на те, щоб стати її мостом між Європою і Африкою, привертаючи до себе прихильність до економічних та фінансових благ в затоці. Просування «культурної дипломатії» Франції в регіоні спирається на давні зв'язки і вплив сім'ї покійного короля Марокко Хасана II.

Використовуючи французьку мову, Міжнародна організація Франкофонії представляє різноманіття форм культурного життя африканських народів світовій спільноті (що навряд чи було б широко доступно, якби демонструвалося на локальних мовах). Більш того, розширивши спектр напрямків своєї діяльності і включивши в нього політичні аспекти, вона, при певних обставинах, може вийти на глобальний рівень, впливаючи на майбутнє світової політики.

Однак, незважаючи на те, що Франкофонія складається з сукупності зовнішньополітичних зусиль всіх держав-членів, для Французької республіки ця організація є важливим інститутом культурної дипломатії. Перш за все, тому що сама по собі МОФ втілює прагнення Франції до збереження культурного різноманіття, яке дуже тісно переплетено з різноманіттям лінгвістичним, з огляду на те, що вона є франкомовною організацією і таким чином підтримує баланс мов на міжнародній арені.

Французькі структури культурної дипломатії і державні інститути зацікавлені в підтримці статусу французької мови за межами країни –

---

¹⁶ Косенко С.И. Политика и система франкофонии в эпоху глобализации (европейские аспекты). С. 145-146.

надання їй офіційного статусу в інших державах або в міжнародних організаціях, пропагуванні її вивчення, оскільки «чим більше держав говорять цією мовою, тим більше значиму роль вона відіграє»¹⁷.

Очевидно, що для Французької республіки, яка зіткнулася з зниженням свого політичного впливу після закінчення «холодної війни», просування в світі культурного та мовного різноманіття нерозривно пов'язане з прагненням до його повернення і реалізацією геополітичних і економічних інтересів. Як зазначає в своїй доповіді під назвою «Франкофонія і франкофіли – двигуни стійкого зростання», представленому президенту Французької республіки в серпні 2014 р., Жак Атталі, «мова і культура конструюють нову географію»¹⁸.

Великі двосторонні заходи багатопрофільного характеру, такі як «Культурні сезони», є одним із визнаних прикладів взаємовигідного співробітництва у галузі культури. «Сезони», в яких задіяно вже понад 60 країн-партнерів, спочатку стосувалися виключно сфер художньої творчості та культури, а сьогодні стають доступними і для інших сфер, таких як середня та вища освіта, наукові дослідження, спорт, економіка, туризм та гастрономія.

Сезон «Африка-2020», який проводився за бажанням Президента Республіки і символізував оновлене партнерство з цим континентом, став прикладом багатопрофільної програми заходів. Останній проходив з грудня 2020 р. до вересня 2021 р. по всій території Франції (метрополія та заморські території). У рамках сезону проводилося близько 1500 заходів, що представляли різні країни з усього африканського континенту¹⁹.

Незважаючи на обмеження міжнародної мобільності, у Лівані та Сахелі були ініційовані новаторські програми резиденцій та обмінів.

---

¹⁷ La Francophonie, un espace économique? Vidéo. Série : Conférences au Salon du Livre de Paris, 2015 // Culturethèque de l'Institut Français. URL: <http://www.culturetheque.com>

¹⁸ Attali J. La francophonie et la francophilie, moteurs de croissance durable // Vie-publique.fr. 2014. URL: <https://www.vie-publique.fr/rapport/34251-la-francophonie-et-la-francophilie-moteurs-de-croissance-durable>

¹⁹ Claudel S., Fohr A., Tadié A. La diplomatie culturelle face aux défis contemporains. P. 38-39.

Введення в дію програми «Вілла «Альбертіна»» дозволяє переосмислити культурний вплив Франції в США та запропонувати динамічні резиденції, що охоплюють всю територію країни (у таких сферах, як мобільність, наукові дослідження, популяризація французької мови, галузі культури та творчості).

Популяризація ідей, знань та авторитет Франції в інтелектуальній сфері також користуються підтримкою завдяки програмам, задіяним Французьким інститутом у Парижі, за допомогою організації колоквиумів, ідейних дискусій або масштабних заходів, таких як «Ніч ідей». Популяризація французької літературної творчості у всіх жанрах також дозволяє розповсюджувати французькі ідеї за кордоном.

COVID-19 прискорив цифрові зміни у мережі установ зі співробітництва та культурної роботи. Пандемія показала, що цей розвиток був одночасно необхідністю та можливістю для кращої взаємодії з більш широкою та оновленою аудиторією.

З осені 2020 р. у взаємодії з Французьким інститутом у Парижі міністерство брало участь у роздумах, спрямованих на підтримку модернізації мережі французьких установ та прискорення цифрових перетворень у її культурній та лінгвістичній діяльності²⁰.

Ці міркування проводилися в тісному діалозі з мережею Альянс Франсез та Французьких інститутів. Їх результатом стала розробка дорожньої карти з цифрових перетворень у мережі французьких установ, яка нині реалізується. У зв'язку з цим здійснюється послідовна цифровізація аудиторій Французьких інститутів та Альянс Франсез по всьому світу, щоб вони стали цінною сполучною ланкою у справі популяризації французької творчості серед місцевого населення та фахівців.

МЗС Франції оцінює роботу з підвищення привабливості образу Франції серед закордонних еліт. Субіндикаторами за цим критерієм

---

²⁰ France Diplomacy. Cultural Diplomacy. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/cultural-diplomacy/>

виступають два показники: 1. Відсоток іноземних студентів, які здобули освіту в системі французької освіти за кордоном і проходять навчання за програмами вищої професійної освіти у Франції або в рамках університетських обмінів» і 2. Кількість іноземних студентів, що записалися на програми магістратури та аспірантури у Франції. Дані субіндикатори свідчать про те, що французькі політики роблять ставку на молодих висококваліфікованих фахівців із зарубіжних країн як на провідників французької культури та французьких ідей у місцеві спільноти.

Отже, французька модель культурної дипломатії передбачає пріоритетну роль держави в її реалізації. Доктрина спрямованої Франкофонії, складовими якої є наступальна політика захисту французької мови та культури, спеціальні просвітницькі та культурні програми, що мають відповідний ідеологічний контекст – складають основу французької культурної дипломатії. Французька «дипломатія впливу» заснована на діалозі із країною-партнером. Це важлива особливість, яка відрізняє французьку концепцію від концепції «м'якої сили». Сучасний глобалізований світ передбачає взаємозв'язок та взаємозалежність усіх акторів. Таким чином, акцент на діалозі – декларування орієнтації на діалог та його реальне ведення – це сильна сторона французької концепції «дипломатії культурного впливу», яка в майбутньому приносить лише дивіденди.

3.2. Практичні аспекти німецької моделі культурної дипломатії

Німеччина як одна з провідних, наукових та дослідницьких країн перебуває у світовій конкуренції за майбутні ринки та інвестиції. Країна відома своєю традиційною та інноваційною культурою та привабливим туризмом прагне бути визнаною у всьому світі. Досягнення цієї мети означає для Німеччини створення постійних мереж експертів, партнерів та друзів, що тягне у свою чергу за собою облік глобального потоку інформації,

переконливого та добре структурованого культурного та освітнього асортименту²¹.

З середини минулого століття ФРН, використовуючи найсучасніші засоби комунікації, розширює географію поширення своєї мовної політики у світі. Поряд із традиційними аспектами такої політики як розвиток мережі німецьких шкіл і підтримка німецькомовного населення, що проживає за кордоном, ФРН нарощує німецьку наукову присутність у світі.

ФРН посилює роль культурних та освітніх ініціатив у процесі пошуку підходів до ефективного управління кризами у близькосхідному регіоні та інших державах із конфліктним потенціалом. Проте, слід зазначити, що ФРН підтримує концепцію «гуманітарного втручання». Суть цієї концепції передбачає застосування військової сили проти держав, у яких, на думку ФРН та її союзників, допускаються порушення прав людини.

Як відомо, використання сили проти іншої держави можливе лише за спеціальним дозволом РБ ООН, саме вона має виключне право приймати рішення про силові дії. Принципи невтручання у внутрішні справи суверенних держав, зафіксовані у Статуті ООН та Гельсінських угодах 1975 р.

Країни Заходу і навіть Німеччина висловлюють прагнення обмежити дію цих принципів. Мотивуючи свої рішення тим, що права людини мають пріоритет перед правами та інтересами держави, а отже, застосування сили цілком припустимо. Щоб залучити на свій бік більшу кількість держав та надати своїй концепції «гуманітарного втручання» бажану легітимність використовується так звана м'яка сила. Основами м'якої сили є культурні та політичні цінності, інститути, які здатні залучати інших «хотіти того, чого хочете ви». У сучасній культурній дипломатії ФРН дедалі більше простежується концепція м'якої сили²².

---

²¹ Турчинський А. Зовнішня культурна політика Німеччини як інструмент «м'якої сили». С. 124.

²² Зимин А.Г. Культурная дипломатия Германии. С. 137.

Успішна та стійка культурна дипломатія ФРН враховує регіональні та країнознавчі специфічні особливості, використовуючи спільні інтереси на двосторонньому форматі. Отже, мова та передача інформації, відповідно до регіональної специфіки, все більше застосовується в цьому форматі і безпосередньо на місці з партнерами. Наприклад, німецький інформаційний центр у Вашингтоні, округ Колумбія, і центр інформації та документації посольства Німеччини в Парижі набуває широкої популярності. Значна подія, що відбулася в 2005 р. під егідою посольства Німеччини в Каїрі, присвяченого відкриттю німецького інформаційного центру Каїр як регіональний інформаційний центр для арабського світу. 2006 р. розпочався з будівництва інформаційних центрів у Пекіні та Мексиці, ведеться підготовка до формування аналогічних центрів у країнах Африки, Португалії та Індії. Основними цільовими групами є ЗМІ, політичні та громадські просвітителі, студенти та молоді люди, які здатні забезпечити актуальною інформацією про Німеччину та німецьку участь у регіоні. При цьому інформаційна служба в галузі політики, економіки, культури, освіти, спорту, сучасного життя та молодіжних проблем має виходити за рамки і яка зазвичай надана на веб-сайтах німецьких місій за кордоном.

З 2007 р. у МЗС ФРН створено відділення, яке об'єднало у своїх руках усі повноваження щодо культури та зв'язків з громадськістю, що не могло не вплинути на зовнішню культурну політику. Важливою частиною її презентації стала конференція «Люди у русі – роль культури та освіти в німецькій зовнішній політиці», конференція 2009 р. «Люди у русі – політика в галузі культури в епоху глобалізації», «Дні зовнішньої політики в галузі культури», вибори «12 наукових світів», заходи, що проводяться в рамках ініціативи «Зовнішня політика та наука 2009», конференція 2010 р. «Світ без

стін» – все це дає можливість зробити зовнішню політику ФРН у галузі культури більш прозорою та гласною²³.

Робота культурних посередників регулюється цільовими угодами, а змістовне наповнення програми, зазвичай, відповідають самі організації. Інститут ім. Гете представлений 159 інститутами у 98 країнах. Він підтримує поширення німецької мови за кордоном та міжнародне культурне співробітництво. А Інститут міжнародних культурних зв'язків спеціалізується на культурному діалозі, проводячи виставки та конференції. Сучасними трендами у культурному діалозі є цифрові послуги у сфері культури та нові можливості інтерактивного залучення. Усі проекти у сфері культурної дипломатії роблять ставку на широке розуміння культури, що має у вигляді її цивільно-політичний ефект.

Це стосується, наприклад, значення культурної спадщини різних країн. Програма збереження культурних цінностей фінансує роботи з охорони культурних пам'яток у всьому світі і тим самим підтримує культурну ідентичність. Йдеться, зокрема, про порятунок рукописів Тимбукту в Малі, складання цифрового каталогу культурних пам'яток у Сирії, оцифрування традиційної музики в Камеруні або реставрацію індонезійського храму Боробудур.

Найважливішим інструментом просування німецької мови Гете-Інститутом є курси німецької мови, призначені для студентів з різним рівнем володіння мовою, у тому числі індивідуальні та спеціальні, які спрямовані на вивчення окремих тем. Також інститут пропонує безкоштовні онлайн-курси німецької мови, фільми німецькою мовою, навчальні ігри для смартфонів та планшетів²⁴.

---

²³ Сербіна Н.Ф. Культурна дипломатія як інструмент зовнішньої політики сучасної європейської держави. С. 128. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/1667/1578>

²⁴ Полякова В. В. Культура как инструмент внешней политики государства. С. 388.

Можливе платне онлайн-навчання, особливо якщо студенту необхідні глибокі знання німецької мови в таких галузях, як економіка, юриспруденція, медицина, біологія та ін. Кожен онлайн-студент має особистого тьютора, а в кінці навчання отримує міжнародний сертифікат.

Число людей, які вивчають німецьку мову на курсах Гете-Інституту, в останньому десятилітті суттєво збільшилося як у ФРН, так і за її межами. Швидко зростає і кількість людей, які здали тести в Гете-Інститутах.

Сертифікати Гете-Інституту визнаються університетами, іншими освітніми установами та роботодавцями у всьому світі як документ, що підтверджує рівень знання німецької мови. Сертифікат А1 свідчить про володіння німецькою мовою на рівні. Також про знання на елементарному рівні, проте глибші, свідчить сертифікат А2. Наявність сертифікату В1 підтверджує досить хороше володіння німецькою мовою, В2 – володіння на рівні. Сертифікат С1 свідчить про дуже добре знання німецької мови. Його власники без особливих зусиль розуміють довгі тексти телепередач, звіти тощо, а також здатні письмово та усно висловлювати свої думки на складні теми. Найвищим, шостим ступенем, є рівень С2, що свідчить про знання німецької мови на найвищому рівні²⁵.

Крім навчання німецької мови та тестування, Гете-Інститут бере активну участь у розвитку німецької мови. У цій сфері нині налічується п'ять програм та ініціатив.

1) Дебати про німецьку мову та її майбутнє (Deutsch 3.0)

Проект є ініціативою Гете-Інституту, видавництва Duden, Інституту німецької мови та Асоціації приватних спонсорів німецької науки. На думку 78,4% громадян Німеччини, необхідно робити більше для німецької мови, оскільки вона значно змінюється у відповідь на суспільно-політичні зміни. У цьому зв'язку і була ініційована дискусія про німецьку мову та її майбутнє.

---

²⁵ Düwell K. Zwischen Propagande und Friedensarbeit - 100 Jahre Geschichte der deutschen Auswärtigen Kulturpolitik. P. 97-98.

Проект Deutsch 3.0 ставить перед Гете-Інститутом та іншими ініціаторами питання суспільно-політичного значення: скільки мов потрібно світові, як змінюється німецька мова, скільки мов буде в майбутньому та ін. Таким чином, проект спрямований на формування відкритої дискусії з питань, що стосуються майбутньої німецької мови.

2) Школи: партнери майбутнього (PASCH)

Важливим засобом просування німецької є ініціатива партнерських шкіл (Partnerschulinitiative — PASCH). Цю програму запропонував міністр закордонних справ Ф.-В. Штайнмайєр у 2008 р. для підвищення інтересу молодих людей до ФРН та німецької мови, особливо в таких регіонах, як Азія, Близький та Середній Схід, Центральна та Східна Європа. Програма PASCH реалізується МЗС ФРН у співпраці з Центральним управлінням зі шкільної освіти за кордоном (ZfA), Гете-Інститутом, Німецькою службою академічних обмінів (DAAD) та Службою педагогічних обмінів (PAD)²⁶.

Школи-партнери PASCH отримують підтримку та консультації німецьких викладачів, навчальні матеріали та технічне обладнання, а їхні учні мають можливість взяти участь у різноманітних проєктах та конкурсах, а також відвідати мовні курси для молоді у ФРН. Усього існує чотири види шкіл - партнерів PASCH:

- німецькі школи за кордоном (DAS, куруються Центральним управлінням зі шкільної освіти за кордоном);
- школи, що входять до національних систем освіти, але при цьому надають можливість отримання диплома про знання німецької мови (DSD-Schulen, курується Центральним управлінням зі шкільної освіти за кордоном);
- школи, що входять до національних систем освіти, в яких ведеться викладання німецької мови (FIT-Schulen, куруються Гете-Інститутом);

---

²⁶ Zöllner O. German Public Diplomacy: The Dialogue of Cultures, in N. Snow–P.M. Taylor (eds). P. 2632.

– школи в ФРН, які співпрацюють з PASCH-школами за кордоном через Службу педагогічних обмінів.

Усі школи-партнери PASCH мають особливо тісні зв'язки з ФРН, а також з іншими програмами в галузі культури та освіти, наприклад, з ініціативою «Німецька мова – мова ідей», з ініціативою обміну науковими співробітниками та ін.²⁷

3) Мова та мобільність

Мова та мобільність є одним із центральних аспектів роботи Гете-Інституту, оскільки мова є ключем до інтеграції тих, хто знайомиться з новою культурою або намагається її зрозуміти. Проект «Мова і мобільність» слід розглядати як інформаційну зв'язкову ланку між Гете-Інститутами у всьому світі. Гете-Інститут приділяє велику увагу двом ключовим компетенціям: 1) мовна та міжкультурна кваліфікація переселенців; 2) надання інформації та консультацій щодо життя та роботи в ФРН.

Європейська мережа німецької мови (раніше – програма Deutsch Land). У рамках цієї програми Гете-Інститут пропонує обраному колу осіб ексклюзивний курс німецької мови у Німеччині. Цільовою аудиторією програми є високопоставлені службовці організацій ЄС, а також співробітники міністерств країн-членів ЄС та деяких інших країн, які хочуть покращити свої знання німецької мови з метою використання її у роботі.

Німецькі школи за кордоном є одними з найтрадиційніших та найстійкіших інструментів культурної дипломатії. Всесвітня мережа зі 117 шкіл досягає приблизно 72 000 студентів щорічно. До них належать не лише учні з-поміж німецьких іммігрантів, бізнесменів або дипломатів. Третя чверть з числа учнів складають студенти інших національностей, навчаючись німецькою мовою, вони знайомляться з культурою та суспільством Німеччини за допомогою викладацького складу в кількості близько 1179 вчителів. Асоціація випускників, у свою чергу, посилює та підтримує

²⁷ Hoffman A., Wessels W. Der Vertrag von Lissabon. Eine tragfähige und abschließende Antwort auf konstitutionelle Grundfragen? P. 7-8.

постійні зв'язки для використання їх у двосторонніх відносинах у майбутньому, що і є метою взаємної співпраці та повного порозуміння²⁸.

Зарубіжна освіта є спільною відповідальністю, як у федеральному рівні, і лише на рівні земель. Рекомендовані викладачі німецької мови, насамперед від шкільних закладів земель, мають високу кваліфікацію, у цьому виявляється й відповідальність земель країни. У той же час МЗС виконує адміністративно-концептуальний технічний нагляд з центрального агентства шкіл за кордоном у федеральному управлінні адміністрації, яка забезпечує школи у фінансовому плані, особистісному та освітньому, тобто, зокрема, відповідає за підготовку та навчання викладачів. Федеральний державний комітет координує обов'язки та приймає рішення, що мають фундаментальне значення у цьому федеральному, громадському проекті.²⁹

4) Німецька меншість

У Центральній та Східній Європі, а також у Центральній Азії мешкає багато людей німецького походження. Гете-Інститут підтримує ці групи людей через різні програми у галузі культури та освіти. Основною метою організації є надання актуальної інформації про Німеччину, організація позашкільних занять німецькою мовою та пропозиція курсів німецької мови для дорослих. Підтримка національної меншини з цієї ініціативи здійснюється дванадцятьма Гете-Інститутами в Польщі, Україні, Словаччині, Чехії, Угорщині, Румунії, Молдові, Грузії, Казахстані, Киргизстані, Латвії, Литві та Естонії.

5) Портал випускників

Мета цієї програми полягає у наданні іноземним випускникам німецьких вузів, мовних курсів та інших освітніх установ та програм можливості залишатися на зв'язку з Німеччиною та своїми колишніми однокурсниками після повернення на батьківщину. Портал працює з вересня

²⁸ Василенко Е.В. Культурная дипломатия как инструмент «мягкой силы» государства. С. 77.

²⁹ Боголюбова Н. М. Внешняя культурная политика: сравнительный анализ концепций европейских стран. С. 184.

2008 р. Як і на інших порталах випускників, користувачам також пропонуються новини, статті, поради, вакансії³⁰.

Спільними завданнями Гете-Інститутів у всіх країнах є: просування німецької мови за кордоном, підтримка міжнародного співробітництва в галузі культури, надання актуальних відомостей про ФРН за допомогою інформування про культурне, громадське та політичне життя країни. У деяких країнах Гете-Інститути мають специфічні завдання:

А) Великобританія – підвищення відкритості у європейському просторі, участь у європейських ініціативах у галузі освіти, наприклад, просування багатомовності, обговорення з британськими партнерами актуальних для Європи тем.

Б) Італія – підтримка внутрішньоєвропейського діалогу про культуру та освіту, підтримка діалогу між Європою та неєвропейськими культурами, особливо на території Середземномор'я.

В) США – побудова трансатлантичного культурного та освітнього співтовариств³¹.

Г) Індія – культурна програма Гете-Інституту в індійському місті Пуна зосереджена на темі кіно, оскільки в Пуні знаходяться Індійська вища школа кіно та телебачення та Національний кіноархів Індії.

Д) Аргентина – підтримка відкритого обговорення за межами законів ринку та критичний розгляд діалектичної суперечності між ринком та суспільством, громадським та особистим, глобалізацією та самобутністю.

Е) Японія – Гете-Інститут Кіото (Японія) розширив традиційні функції представництва організації у сфері культури за рахунок створення резиденції для митців. Наявність цієї резиденції дозволяє підтримувати партнерський культурний креативний обмін в Азії.

---

³⁰ Радиков И.В., Лексютина Я.В. «Мягкая сила» как современный атрибут великой державы. С. 27-28.

³¹ Процюк М. Регіоналізм та мультикультуралізм у теорії і практиці культурної дипломатії європейських держав. С. 130.

Є) Південна Африка – Гете-Інститут Йоганнесбург (ПАР) координує роботу в 11 інститутах і 14 Гете-Центрах або культурних спільнотах Африки на південь від Сахари (як регіональний інститут). У тому числі організація працює в африканських країнах, де вона не представлена, разом із німецькими представництвами та іншими німецькими інститутами³².

5 лютого 1998 р. у Києві було підписано «Меморандум про співпрацю між Міністерством освіти України та Німецькою службою академічних обмінів (DAAD)», що передбачає відкриття офісу DAAD у Києві. Офіс розпочав роботу 16 квітня 1998 р.. Він знаходиться на території Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». До завдань офісу насамперед належать:

- інформування та консультації про систему вищої освіти у ФРН, про можливості навчання у ФРН та здобуття стипендії;
- організація та проведення конкурсу на отримання стипендій DAAD (інформація, розсилка заяв, консультації, прийом документів тощо);
- підтримка контактів із колишніми стипендіатами DAAD (інформування, запрошення на зустрічі стипендіатів тощо);
- консультації представників німецьких університетів, які навчаються або проводять дослідження в Україні;
- підтримка контактів з німецькими та українськими ЗВО, факультетами (наприклад: інформаційні доповіді у ЗВО, консультації у рамках міжвузівського партнерства);
- співробітництво з Міністерством освіти України, Посольством ФРН та інше;
- співробітництво з іншими представництвами німецьких організацій у галузі освіти (Інститут ім. Гете, ЦФА та інші);

---

³² Василенко Е.В. Культурная дипломатия как инструмент «мягкой силы» государства. С. 72-73.

– співробітництво з лекторами DAAD, які працюють в Україні³³.

Разом з тим, необхідно зазначити, що всі перелічені вище організації, які є практичними «провідниками» культурної дипломатії працюють у форматі властивим безпосередньо регіону. Формується певна тематика з урахуванням політичного, економічного та культурного контексту регіону. Тільки такий курс дозволяє отримати максимальний результат та зворотний, взаємний контакт із певними цільовими групами. Дотримуючись головної місії проекту чи програми, організації прийняли правило виробляти специфіку щодо регіонального партнера³⁴.

Отже, до чотирьох сфер, над якими МЗС ФРН працює в рамках культурної дипломатії, належать культурні програми, поширення німецької мови, співпраця із закордонними школами та наукові обміни між вузами. ФРН прагне просування німецької мови та культури (основним чином за допомогою німецької служби академічних обмінів та Гете-інститутів). Як самостійна та політично незалежна організація, Гете-Інститут виступає у ролі партнера для тих, хто займається Німеччиною, німецькою мовою та культурою. Гете-Інститут відповідає на виклики глобалізації в культурно-політичній сфері та розвиває інновативні концепції на користь взаєморозуміння та гуманізації світу за збереження всього багатства його культурної різноманітності.

3.3. Культурна дипломатія Франції та ФРН в умовах російсько-української війни

Необхідно зазначити, що Німеччина була і є важливим стратегічним партнером рф на світовій арені, контакти з ФРН займають одне з провідних місць у рамках розвитку загальноєвропейської культурної співпраці.

---

³³ DAAD. URL: <https://mon.gov.ua/eng/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/spivprasya-z-mizhnarodnimi-organizaciyami/mizhnarodni-proekti/daad>

³⁴ Журавлева Н. Н. Коммуникативные стратегии в сфере «культурной дипломатии»: современные дискуссии. С. 161.

Однак, російське вторгнення в Україну стало каталізатором того, що канцлер Німеччини Олаф Шольц назвав кардинальною зміною у стратегічних поглядах ФРН, кульмінацією якої стало історичне зрушення у її зовнішній та оборонній політиці.

Міністр культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко заявив, що українська культурна спадщина є однією з основних цілей президента рф Володимира Путіна³⁵.

Війна, яку розв'язала рф в Україні загрожує культурній спадщині нашої держави. Діяльність, нещодавно створеної у Німеччині мережі спрямована на те, щоб захистити культурні цінності України та координувати заходи щодо надання допомоги музеям.

Крім величезних людських страждань, війна, що розв'язана рф, також несе загрозу культурній спадщині України – її релігійним об'єктам, історичним будівлям, музеям, пам'ятникам, традиціям. Нещодавно ЮНЕСКО повідомила про підтверджену руйнацію або пошкодження на території України 53 об'єктів культури.

Мистецтвознавець Беате Райфеншайд, президент Німецького національного комітету Міжнародної ради музеїв ICOM вважає, що ці дані давно застаріли³⁶.

У березні 2022 р. державний міністр з питань культури та ЗМІ Клаудія Рот, спільно з міністерством закордонних справ ФРН, створила мережу установ, діяльність яких націлена на захист культурних цінностей в Україні та передбачає збирання, координацію та розповсюдження у всьому світі інформації про загрози українській культурі, а також про потреби у допомозі та пропозиціях щодо її надання – головним чином, з боку ФРН. Центральним органом мережі став ICOM.

---

³⁵ Культурна спадщина України є однією з головних цілей Путіна – Ткаченко // Дзеркало тижня. Україна. 2022. 25 квітня. URL: <https://zn.ua/ukr/CULTURE/kulturna-spadshchina-ukrajini-je-odniyeju-z-holovnikh-tsilej-putina-tkachenka.html>

³⁶ Как Германия помогает защитить культурное наследие Украины // Deutsche Welle. 2022. 14 апреля. URL: <https://www.dw.com/ru/germanija-pomogaet-zashhitit-kulturnoe-nasledie-ukrainy/a-61455947>

Наразі все обмежується наданням допомоги закладам культури в Україні на місцях. Нині планів із вивезення предметів мистецтва із країни немає. «Це позбавило б Україну культурних цінностей», – пояснює Беат Райфеншайд. До того ж, зазначає вона, музеї не можуть самостійно ухвалювати такі рішення.

Серед організацій, які співпрацюють із створеною в ФРН мережею захисту українських культурних цінностей, – безліч закладів культури, у тому числі, Німецька національна бібліотека, Фонд пруської культурної спадщини, Федеральний архів, Німецька комісія ЮНЕСКО. Свою допомогу пропонують також різні клуби за інтересами та професійні об'єднання – наприклад, Асоціація німецьких істориків мистецтва³⁷.

Намічені заходи узгоджуються між національними комітетами, що входять до ICOM, у тому числі, і з Українським національним комітетом, на віртуальних нарадах. Наприклад, коли в українських закладах культури виникла гостра потреба в пакувальних матеріалах, було збудовано такий ланцюжок дій: партії упаковки спочатку доставляли на польсько-український кордон, там перевантажували, а потім розвозили за пунктами призначення, розповідає Беате Райфеншайд.

У даний час потрібні матеріали, з яких можна виготовити ящики для зберігання та транспортування музейних експонатів. Є потреба у вогнегасниках, протипожежних ковдрах, вогнестійких пастах для фарбування деревини. І зараз стоїть питання про їхню покупку.

Складніше справа з придбанням технічного обладнання – наприклад, кондиціонерів для підтримки постійної температури в місцях зберігання арт-об'єктів, які повинні бути захищені від вологості або тепла. Як правило, німецькі музеї не можуть поділитись такими приладами, оскільки вони потрібні їм самим. Тож їх треба купувати спеціально. Проте вони коштують

---

³⁷ Там само. URL: <https://www.dw.com/ru/germanija-pomogaet-zashhitit-kulturnoe-nasledie-ukrainy/a-61455947>

великих грошей, а питання із фінансуванням діяльності мережі ще до кінця не вирішено, змушена констатувати Райфеншайд³⁸.

Культурні установи, що входять до створеної урядом ФРН мережі, допомагають Україні та з експертизою культурних цінностей. Німецький археологічний інститут, наприклад, використовуючи супутникові зображення, дає оцінку збитків, завданих об'єктам культури, і допомагає документувати ці дані. Міністерство культури та інформаційної політики України створило спеціальний ресурс, на який свідки руйнувань культурної спадщини з усіх регіонів країни можуть надіслати відповідні фото- та відеодокази.

Українське відомство задокументувало вже 166 зруйнованих чи пошкоджених пам'яток культури. На фасадах музеїв і церков, зображених на фотографіях та відео, видно кульові отвори, осколкові сліди, пошкодження внаслідок влучення бомб. Однак поки що не всі зафіксовані дані перевірені.

Документація важлива ще й тому, що знищення культурних цінностей є військовим злочином. На початку березня генеральний директор ЮНЕСКО Одрі Азулай надіслала листа міністру закордонних справ росії Сергію Лаврову із закликом захистити культурну спадщину України.

Глава ЮНЕСКО нагадала про те, що росія була однією зі сторін, які підписали ухвалену в 1954 р. Гаагську конвенцію про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту³⁹. У цьому міжнародному договорі сторони зобов'язалися захищати культурні цінності від пошкоджень, руйнувань, крадіжок, пограбувань та незаконного захоплення під час війни чи збройного конфлікту. А тепер росія ставить під сумнів культурну ідентичність України та знищує її спадщину. «Вони хочуть ліквідувати душу

---

³⁸Учреждения Германии займутся защитой культурных ценностей Украины // // Deutsche Welle. 2022. 21 марта. URL: <https://www.dw.com/ru/uchrezhdenija-germanii-zajmutsja-zashhitoj-kulturnyh-cennostej-ukrainy/a-61205399>

³⁹ Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention 1954. URL: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

та ДНК України», – із гіркою констатує президент Німецького національного комітету Міжнародної ради музеїв Беата Райфеншайд.

Федеральний уряд Німеччини має намір направити додаткові 20 млн євро на культурну підтримку та медіа-допомогу Україні. Згідно з рішенням уряду ФРН, ці кошти закладено у додатковий бюджет на 2022 р. Їх виділять для того, щоби пом'якшити наслідки війни росії проти України.

«З російською загарбницькою війною культура та ідентичність України також підлягають знищенню. Тому ми робимо все можливе, щоб захистити українські культурні об'єкти від російської деструктивності», – заявила міністр культури Німеччини Клаудія Рот. За її словами, важливо забезпечити і незалежне висвітлення інформації, підтримуючи журналістів-біженців у продовженні їхньої роботи в ФРН⁴⁰.

Російське військове вторгнення в Україну спровокувало серйозну гуманітарну кризу. З початку російського наступу кілька мільйонів українців залишили свої будинки, рятуючись від бойових дій та бомбардувань. Деякі сховалися в самій Україні або за її межами. В умовах надзвичайної гуманітарної ситуації Центр кризових ситуацій та підтримки Міністерства Європи та закордонних справ Франції мобілізує свої зусилля на підтримку постраждалих та біженців⁴¹.

Міністерство Європи та закордонних справ і Міністерство культури вітають ініціативу французьких медіа-організацій та центрів підготовки журналістів щодо підтримки українських та російських журналістів та медіа-організацій, яким завадили виконувати свою роботу та були змушені покинути свої країни через війну, яку веде росія. Відданість французьких

⁴⁰ Німеччина планує виділити 20 мільйонів євро на культурну підтримку України // Дзеркало тижня. Україна. 2022. 28 квітня. URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/nimechchina-planuje-vidiliti-20-miljoniv-jevro-na-kulturnu-pidtrimku-ukrajini.html>

⁴¹ Солидарность Франции в условиях чрезвычайной гуманитарной ситуации в Украине // Министерство Европы и иностранных дел. 2022. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/ru/dossiers-pays/ukraine/situation-en-ukraine-la-position-de-la-france/>

медіа-гравців свідчить про їх професійну солідарність, бажання захищати свободу інформації та їхній внесок у боротьбу з дезінформацією.

У рамках свого фонду підтримки вітання митців та професіоналів культури та медіа, які постраждали від війни в Україні, Міністерство культури підтримує Maison des Journalistes у створенні платформи, присвяченої журналістам та їхнім родинам: ukraine@maisondesjournalistes.org.

Франція, яка започаткувала Партнерство з питань інформації та демократії у 2019 р., що об'єднує сьогодні 45 держав, глибоко і рішуче віддана захисту свободи преси, свободи вираження поглядів і захисту журналістів⁴².

У Франції також було організовано культурний форум, присвячений Україні. Цей форум організований Національним інститутом історії мистецтв у м. Париж та Об'єднанням музеїв Руан-Нормандії, за підтримки Лувру, Національного центру мистецтва та культури імені Жоржа Помпиду, музею д'Орсе, Національної бібліотеки Франції, Музею цивілізацій Європи та Середземномор'я у м. Марсель, Міжнародної ради музеїв Франції, Луврської школи, Французького комітету з історії мистецтв та інших організацій⁴³.

Щосереди (з 9 березня 2022 р.) у Руанському музеї образотворчого мистецтва проходять лекції про українське мистецтво, історію та спадщину України. Ця ж лекція напередодні чи пізніше проходить у Національному інституті історії мистецтв. Кожна подія записується і згодом буде виставлена у вільному доступі, формуючи аудіовізуальну колекцію, яка зробить інформацію про українську спадщину доступною для всієї франкомовної аудиторії. Доповідачами стали куратори музеїв, історики мистецтва та кіно, письменники, режисери, художники.

---

⁴² Support for the media and journalists in the context of the war in Ukraine - (05 May 2022) // Ministry for Europe and Foreign Affairs. 2022. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/ukraine/news/article/support-for-the-media-and-journalists-in-the-context-of-the-war-in-ukraine-05>

⁴³ Ящук-Клоде Е. «Теперь есть шанс для богатого украинского наследия» // Газета «День». 2022. 4 апреля. URL: <https://m.day.kyiv.ua/ru/article/obshchestvo/teper-est-shans-dlya-bogatogo-ukrainskogo-naslediya>

Теми лекцій різноманітні: від перших християнських пам'яток історії у Києві, Харківської школи фотографії до українського авангарду та сучасного мистецтва. Цей момент солідарності потрібно максимально використати та просувати наші культурні проекти, бо культура – це завжди те, що залишається після війни. Звичайно, це тривалий процес, тому що росіяни дуже довго використали культуру, щоб завоювати симпатії французів. Однак тепер є шанс і для багатой української спадщини⁴⁴.

Уряд Франції запускає фонд підтримки в розмірі 1 млн євро для біженців з українських художників і професіоналів мистецтва, які були змушені покинути країну після російського вторгнення. Нова схема також буде відкрита для «російських художників-дисидентів», повідомляє міністерство культури Франції.

У повідомленні міністерства йдеться: «Програма екстреного прийому буде фінансувати українських митців і діячів культури та їхні сім'ї протягом трьох місяців за програмою «Пауза», що включає в себе резиденції в мережі громадських закладів міністерства та через Cité internationale des arts (резиденція художника в Парижі)».

Близько 750 000 євро підуть на створення телефонної служби українською та російською мовами у співпраці з організацією Atelier des artistes en exil, яка допомагає художникам у вигнанні. Міністерство також виділить додаткові 300 000 євро на проект, щоб українські студенти могли вступати до коледжів та організацій, підконтрольних Міністерству культури⁴⁵.

Таким чином, з моменту початку російсько-української війни Франція та ФРН погодилися охороняти культурну спадщину України не тільки як свідчення минулого, але також як каталізатор миру та згуртованості в ім'я

---

⁴⁴ Ящук-Клоде Е. «Теперь есть шанс для богатого украинского наследия» // Газета «День». 2022. 4 апреля. URL: <https://m.day.kyiv.ua/ru/article/obshchestvo/teper-est-shans-dlya-bogatogo-ukrainskogo-naslediya>.

⁴⁵ France launches €1m fund to help Ukrainian and 'dissident Russian' artists fleeing war. URL: <https://www.theartnewspaper.com/2022/03/15/france-launches-euro-1m-fund-to-help-ukrainian-and-dissident-russian-artists-fleeing-war>

майбутнього, яке міжнародне співтовариство зобов'язане захищати та зберігати. Співробітництво в галузі культури є стабільною складовою українсько-німецьких та українсько-французьких відносин, найменше схильною до коливань політичної кон'юнктури. Збереження тісних контактів у сфері культури важливо для майбутнього відносин по лінії Україна – ФРН, Україна – Франція.

ВИСНОВКИ

Внаслідок проведення даного дослідження автором досягнуто таких результатів:

1. Літературу, яка була використана у даній роботі автор класифікує за країнознавчим критерієм. Під час дослідженні заданої теми, було опрацьовано немале коло різноманітної літератури та джерел, в якому можна виділити літературу вітчизняного, російського, європейського походження. Слід зазначити, що на сучасному етапі дуже важко було знайти роботи в яких був би поданий порівняльний аналіз культурної дипломатії ФРН та Франції, що ще раз підтверджує актуальність дослідження.

Джерельна база роботи представлена здебільшого опублікованими офіційними документами й матеріалами, державними та міжнародними актами зовнішньополітичних відомств Франції та ФРН, нормативними документами офіційних установ, концептуальними розробками з розвитку культурної дипломатії Франції та ФРН. Більшість англomовних документів, використаних у роботі, були взяті з офіційних сайтів державних інститутів та міжнародних організацій. Автор використав три групи джерел. *Перша група* – це міжнародні угоди та договори, а також офіційні документи урядів країн, які регулюють сферу культурної дипломатії Франції та ФРН. *Друга група* представлена виступами та промовами лідерів обох країн в яких прослідковується акцент саме на розвитку культурної дипломатії Франції та ФРН. І *третья група* висвітлює інформацію з обраної проблематики подану в ЗМІ.

2. Методологічною основою роботи є принцип історизму. Дипломна робота ґрунтується на теоретико-методологічних ідеях конструктивістського підходу та неоліберальній концепції «м'якої сили». Історичний підхід надав змогу простежити конкретний процес розвитку німецької та французької культурної дипломатії. Дослідження проводилося з урахуванням порівняльного аналізу з елементами системного підходу. Системний підхід

дозволив здійснити комплексний аналіз основних проблем використання культурного потенціалу під час вирішення завдань зовнішньої політики Франції та ФРН з урахуванням властивої їм специфіки.

Під час написання дослідження з обраної теми використовувалися методи загального (аналіз і синтез) та міждисциплінарного (історико-порівняльний / компаративний) характеру. У дипломній роботі особлива увага приділяється таким загальнонауковим методам як: метод узагальнення, дискурс-аналіз, історико-описовий та порівняльний аналіз. Зі спеціально-історичних методів був використаний порівняльно-історичний метод. Зі спеціально-політологічних методів був використаний ситуаційний аналіз, який дозволив виявити вплив тих чи інших подій на французько-німецьку культурну взаємодію; а також порівняльно-політологічний метод, який дозволив виділити специфіку сучасної культурної дипломатії Франції та ФРН. Також були використані такі методи: емпіричний; аналітичний; історико-генетичний; історико-системний; компаративний метод і метод аналізу документів; метод експертної оцінки; формально-логічний метод; інституційний метод для вивчення основних акторів культурної дипломатії Франції та ФРН, їх функцій, і практичної діяльності, традиційний аналіз документів, case-study; метод SWOT-аналізу.

3. З'ясовано, що держава є центральним органом, відповідає за вироблення і реалізацію культурної дипломатії (що відрізняє Францію від більшості інших європейських країн). Крім нього, на державному рівні культурну дипломатію здійснюють МЗС, Міністерство культури і комунікацій, Міністерство вищої освіти і наукових досліджень, а також велика дипломатична мережа Французької республіки (за своїм обхватом вона є другою після США). У Франції ключовим міністерством в питаннях культурної дипломатії є Міністерство закордонних справ і міжнародного розвитку – МЗС Франції.

У Німеччині МЗС як федеральне міністерство має самостійно здійснювати культурну дипломатію, його основне завдання обмежується

стратегічним плануванням. Втілення ж планів насамперед беруть так звані посередницькі організації. МЗС ФРН довіряє реалізацію проєктів, насамперед, цивільно-правовим організаціям-посередникам із різними профілями. Як приклади можна навести Інститут ім. Гете, Інститут міжнародних культурних зв'язків, Німецьку службу академічних обмінів (DAAD), Німецьку комісію у справах ЮНЕСКО або Фонд ім. Гумбольдта. Крім того, слід зазначити такі організації, як Німецький археологічний інститут, Інститут із зовнішніх зносин, Німецьку комісію ЮНЕСКО, Будинок культур миру та Центральне управління освіти за кордоном.

4. Виявлено, що до теперішнього часу Франція створила потужну та різноманітну мережу установ, покликаних сприяти поширенню французької культури у світі та розвитку зовнішніх культурних зв'язків, до якої входять культурні центри та інститути. З метою доповнення своєї культурної діяльності МЗС Франції спирається на спеціального державного оператора – Французький інститут – та на історичного партнера – Фонд Альянс Франсез.

Рішучу підтримку культурної діяльності Франції у світі надають інші державні оператори, які не займаються суто питаннями культури: Національне агентство «Бізнес Франс», Французьке агентство розвитку, Асоціація UniFrance, Національний центр музики, Міжнародне бюро французького книговидання, Асоціація французьких архітекторів для експорту. Культурні центри та інститути, що діють під егідою МЗС Франції, у всіх країнах працюють за єдиною схемою, за якою їх основними підрозділами є мовні курси та медіатеки.

Інституційно МЗС ФРН не є монополістом у культурній дипломатії. Поряд із Центральним управлінням МЗС ФРН важливу роль у координації культурної дипломатії відіграють референти з культури у німецьких посольствах та генеральних консульствах. Як самостійна та політично незалежна організація, Гете-Інститут виступає у ролі партнера для тих, хто займається ФРН, німецькою мовою та культурою. Для виконання

покладених завдань Гете-Інститут підтримує мережу культурних інститутів чи філій у всьому світі (культурні спільноти / Гете-Центри; читальні зали/інформаційні та навчальні центри; центри вивчення мови; екзаменаційні центри). Німецька служба академічних обмінів (DAAD) є посередницькою організацією культурної дипломатії, освітньої та наукової політики, а також розвитку співробітництва у галузі вищої школи.

5. Практична імплементація французької моделі культурної дипломатії здійснюється через активне поширення французької мови та культури. Франція реалізує свої політичні амбіції у вигляді збереження впливу в колишніх колоніях, в країнах Африки та Близького Сходу. Не можна не зважати на історичні традиції французького панування, оскільки вони відображають сучасну залежність низки африканських держав і задають тон для відносин Франції з іншими державами регіону. Франція почувається господарем, адже попри критику, вона не визнає помилок минулого, не вчиться на них і продовжує контролювати, освітні, культурні мережі в країнах колишнього панування, головні умови, що окреслюють незалежність кожної держави.

Міжнародна організація Франкофонії реалізує низку програм, які висвітлюють культурне життя африканців-франкофонів. До цих програм належать: кінофестиваль «Fonds Sud»; фестиваль кіно і телебачення «Панафрика» (FESPACO) в Уагадугу (Буркіна-Фасо); поширення книг французькою мовою через Міжнародне бюро видавництва Франції, Міжнародну асоціацію франкомовних книгопродавців, Міжнародний альянс незалежних видавців, а також Африканський центр навчання в області видавничої діяльності та поширення. В області виконавчих і образотворчих видів мистецтв діють програми «Contrat de Confiance» («Договір довіри»), En scène («На сцену»), Édition limitée («Обмежене видання»), в рамках яких проводяться: Африканський ринок виконавських видів мистецтва, Дакарське бієнале; бієнале Бамако. Великі двосторонні заходи багатопрофільного характеру, такі як «Культурні сезони», є одним із визнаних прикладів

взаємовигідного співробітництва у галузі культури. Сезон «Африка-2020», який проводився за бажанням Президента Республіки і символізував оновлене партнерство з цим континентом, став прикладом багатопрофільної програми заходів. Останній проходив з грудня 2020 р. до вересня 2021 р. по всій території Франції (метрополія та заморські території).

6. Практична імплементація німецької моделі культурної дипломатії здійснюється через посилення ролі культурних та освітніх ініціатив ФРН у процесі пошуку підходів до ефективного управління кризами у близькосхідному регіоні та інших державах із конфліктним потенціалом. Інститут ім. Гете представлений 159 інститутами у 98 країнах. Він підтримує поширення німецької мови за кордоном та міжнародне культурне співробітництво. Гете-Інститут є провідною організацією світу, що пропонує підвищення кваліфікації викладачів німецької мови як у країні перебування викладача, так і у ФРН з можливістю онлайн-навчання.

Окрім того, організація виділяє стипендії на проходження курсів підвищення кваліфікації у ФРН для мотивованих викладачів німецької мови з інших країн. Важливим засобом просування німецької є ініціатива партнерських шкіл (Partnerschulinitiative – PASCH). Наразі ініціатива PASCH охоплює 1,7 тис. шкіл у всьому світі. Третина цих шкіл займається Гете-Інститутом. Особливо багато курованих Гете-Інститутом PASCH-шкіл знаходяться в Китаї (67), Індії (42), Індонезії (28), Бразилії (22), Туреччині (19), Єгипті (18) та Україні (15).

7. Культурна дипломатія ФРН та Франції в умовах російсько-української війни полягає у наданні всебічної підтримки нашій державі з метою збереження її культурної спадщини та мистецьких цінностей від держави-агресора. Напад росії загрожує культурній самобутності України. В Україні знаходиться понад 400 музеїв та 3000 культурних об'єктів, включаючи сім об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Уряд ФРН створив мережу установ, націлену на захист культурних цінностей України. Ця ініціатива спрямована на збір, координацію та міжнародне поширення

інформації про загрози культурі, а також про потребу у допомозі та пропозиціях її надання. Українські культурні цінності перебувають під загрозою знищення, а разом із ними і культурна спадщина Європи. Центральним органом мережі стане Німецький Національний Комітет Міжнародної ради музеїв. Серед організацій, що з нею співпрацюють – Німецька національна бібліотека, Федеральний архів і Німецька комісія ЮНЕСКО.

Таким чином, можна стверджувати, що спільним у культурній дипломатії Франції та ФРН є те, що Центри цих держав, які діють за кордоном покликані виконувати три основні завдання: сприяти поширенню французької та німецької мов; поширювати інформацію про Францію та ФРН; займатися складанням та реалізацією культурних програм. Сфера їхньої діяльності – культура, мистецтво, освіта, міжвузівські зв'язки, наука, техніка та інформація. Відмінним є те, що для Франції, яка є безсумнівним лідером в системі Франкофонії, просування в світі культурного і мовного різноманіття нерозривно пов'язане із забезпеченням її національних інтересів, і перш за все, посиленням політичного впливу в світі. На нашу думку, успішність реалізації культурної дипломатії і, як наслідок, зміцнення позицій Французької республіки буде залежати від того, чи зможе вона разом зі своїми партнерами по організації здійснити ідею просування МОФ, як альтернативного проекту глобалізації в XXI столітті.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Офіційні документи глав держав, урядів та міжнародних організацій

1. Всеобщая декларация ЮНЕСКО о культурном разнообразии // Организация Объединенных Наций. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/cultural_diversity.shtml
2. Декларація щодо регіоналізму в Європі // Асамблея європейських регіонів. 1996. URL: <https://constituanta.blogspot.com/2013/03/1996.html>
3. Constitution of the Federal Republic of Germany // Bundesministerium der Justiz: BMJ. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/
4. Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention 1954 // UNESCO: official web-site. URL: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
5. Development – «France commits to the South» programme // French Ministry of Foreign Affairs and International Development. 10 March 2015. URL: <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/developmentassistance/events/events-2015/article/development-france-commits-to-the>.
6. France's Constitution of 1958 with Amendments through 2008 // Constituteproject: official web-site. 2022. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/France_2008.pdf?lang=en
7. LOIn 2010-873 du 27 juillet 2010 relative à l'action extérieure de l'Etat (1) // Legifrance.gouv.fr. URL: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT00002252153>

8. MAEDI 21 Global diplomacy for the 21st century // Ministère de la culture: official web-site. 2022. URL: https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/maedi_21_-_en_cle86e411.pdf
9. Projet culturel extérieur de la France // Documentation française. Paris, 1983. URL: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k3344254w.texteImage>
10. Projet de loi de finances pour 2017: Action extérieure de l'État/ Site officiel Sénat. URL: <http://www.senat.fr/rap/a16-142-2/a16-142-2.html>
11. Projet de loi de finances 2017. Presentation genrale du PLF 2017. URL: <https://www.economie.gouv.fr/files/files/PDF/plf-2017-dossier-de-presse.pdf//>
12. Rapport d'information n° 91 sur la strategie d'action culturelle de la France á l'étranger : de l'exception à l'influence par m. Louis Duvernois, sénateur. (2004-2005) // Site officiel du Senat. URL: <https://www.senat.fr/rap/r04-091/r04-091.html>
13. The Federal Government's Strategy for the Internationalization of Education, Science and Research // OECD. 2017. URL: <https://stip.oecd.org/stip/interactive-dashboards/policy-initiatives/2021%2Fdata%2FpolicyInitiatives%2F15569>

Промови політичних діячів

14. Address given by Willy Brandt to the Bundestag on European policy (Bonn, 13 December 1967) // CVCE. URL: https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/f28057ae-f00f-4677-8327-d97d19023b80/29bff3e6-4a61-4cac-95d5-57b9d5674355/Resources#4e3059a6-1577-46b5-87ce-b4e5a1135fc8_en&overlay
15. Angela Merkel, Emmanuel Macron appeal to cultural diversity // Deutsche Welle. 2017. URL: <https://www.dw.com/en/frankfurt-book-fair-angela-merkel-emmanuel-macron-appeal-to-cultural-diversity/a-40899095>

16. Boutros-Ghali has his own UN, thanks to La Francophonie // The Irish Times. 1998. 12 of February. URL: <https://www.irishtimes.com/news/boutros-ghali-has-his-own-un-thanks-to-la-francophonie-1.134698>

17. Full text of speech by Nicolas Sarkozy to the French-American Foundation, Washington // Financial times: official web-site. 2006. 12 of September. URL: <https://www.ft.com/content/407732fc-428b-11db-8dc3-0000779e2340>

18. L'intégralité du discours du président Nicolas Sarkozy de la République, prononcé le 26 juillet 2007, à Dakar // Le Monde Afrique. 2007. URL: http://www.lemonde.fr/afrique/article/2007/11/09/le-discours-dedakar_976786_3212.html

19. Le message culturel de la France et la vocation interculturelle de la francophonie // France: Conseil économique, social et environnemental, 2019. № 19. P. 83. URL: <http://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/40675-lemessage-culturel-de-la-france-et-la-vocation-interculturelle-de-lafrancophonie.pdf>

20. Rede von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel beim Besuch der Zentrale des Goethe-Instituts am 8. September 2008 in München // Presse- und Informationsamt der Bundesregierung. 2008. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/bulletin/rede-von-bundeskanzlerin-dr-angela-merkel-796488>

21. Rede von Bundesaußenminister Frank-Walter Steinmeier anlässlich der Eröffnung der Botschafterkonferenz 2008 // Presse- und Informationsamt der Bundesregierung. 2008. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/080908-rede-bm-boko-eroeffnung/219850>

22. Rede von Außenminister Frank-Walter Steinmeier beim Fundraising Dinner der Georg-August Universität Göttingen // Auswärtiges Amt. 2008. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/081031-bm-goettingen/219886>

23. Slim Khalbous, Tunisian minister of higher education and scientific research, delivers a speech at the opening ceremony of the first Confucius Institute

in Tunis, capital of Tunisia // ALAMY.com. 10 of April. 2019. URL: <https://www.alamy.com/tunis-tunisia-10th-apr-2019-slim-khalbous-tunisian-minister-of-higher-education-and-scientific-research-delivers-a-speech-at-the-opening-ceremony-of-the-first-confucius-institute-in-tunis-capital-of-tunisia-on-april-10-2019-the-first-confucius-institute-to-promote-chinese-language-and-culture-in-tunisia-was-inaugurated-wednesday-in-tunis-credit-adele-ezzinexinhuaalamy-live-news-image243267984.html>

Публікації ЗМІ

24. Демократизация культуры во Франции: политика, которая провалилась? // АРТГИД: офіційна сторінка. URL: <http://artguide.com/posts/629-diemokratizatsiia-kul-tury-vo-frantsii-politika-kotoraia-provalilas>

25. Как Германия помогает защитить культурное наследие Украины // Deutsche Welle. 2022. 14 апреля. URL: <https://www.dw.com/ru/germanija-pomogaet-zashhitit-kulturnoe-nasledie-ukrainy/a-61455947>

26. Культурна спадщина України є однією з головних цілей Путіна – Ткаченко // Дзеркало тижня. Україна. 2022. 25 квітня. URL: <https://zn.ua/ukr/CULTURE/kulturna-spadshchina-ukrajini-je-odnijeju-z-holovnikh-tsilej-putina-tkachenka.html>

27. Немецкая внешняя культурная политика становится предметом предвыборной борьбы // Deutsche Welle. 2008. URL: <https://www.dw.com/ru>

28. Німеччина планує виділити 20 мільйонів євро на культурну підтримку України // Дзеркало тижня. Україна. 2022. 28 квітня. URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/nimechchina-planuje-vidiliti-20-miljoniv-jevro-na-kulturnu-pidtrimku-ukrajini.html>

29. Учреждения Германии займутся защитой культурных ценностей Украины // Deutsche Welle. 2022. 21 марта. URL: <https://www.dw.com/ru/uchrezhdenija-germanii-zajmutsja-zashhitoj-kulturnyh-cennostej-ukrainy/a-61205399>

30. 21st century cultural diplomacy objectives // Huffpost: official website. 2010. 5 of November. URL: https://www.huffingtonpost.com/stephanie-adamowicz/21st-century-cultural-dip_b_532683.html
31. France launches €1m fund to help Ukrainian and ‘dissident Russian’ artists fleeing war // The Art Newspaper. 2022. URL: <https://www.theartnewspaper.com/2022/03/15/france-launches-euro1m-fund-to-help-ukrainian-and-dissident-russian-artists-fleeing-war>
32. Institute for Cultural Diplomacy // ICD: official page. URL: <http://www.culturaldiplomacy.org>
33. La Francophonie, un espace économique? Vidéo. Série : Conférences au Salon du Livre de Paris, 2015 // Culturethèque de l’Institut Français. URL: <http://www.culturetheque.com>

ЛІТЕРАТУРА

Монографії, підручники, посібники

34. Ачкасов В. А. Мировая политика и международные отношения. Учебник: Допущено УМО по классическому университетскому образованию РФ. Москва: Аспект Пресс, 2011. 480 с.
35. Брубейкер Р. Этничность без групп / пер. с англ. И. Борисовой. Москва. 2012. 300 с.
36. Єріна А.М. Методологія наукових досліджень: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 212 с.
37. Крисоватий А.І. Методологія, методика та організація наукових досліджень: Навч. посіб. Тернопіль: ТОВ «Лілея», 2005. 150 с.
38. Марцин В.С. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. Львів: Ромус-Поліграф, 2002. 128 с.
39. Політика культурної дипломатії: стратегічні пріоритети для України: зб. наук.-експерт. Матеріалів / за заг. ред. О. П. Розумної, Т. В. Черненко. Київ: НІСД, 2016. 92 с.

40. Франция. В поисках новых путей / под ред. Ю.И. Рубинского. Москва, 2007. 500 с.
41. Цыганков П.А. Теория международных отношений. Москва: Гардарики, 2002. 400 с.
42. Чернов И.В. Международная организация Франкофонии: Лингвистическое измерение мировой политики. СПб.: Изд-во С.-Петербур. Ун-та. 2006. 224 с.
43. Ang I. Cultural Diplomacy: Beyond the National Interest? Routledge, 2018. 156 p.
44. Barghoorn F.C. The Soviet Cultural Offensive. The role of Cultural Diplomacy in Soviet Foreign Policy. Princeton: Princeton University Press. 1960. 359 p.
45. Bihl W. Deutsche Quelle zur Geschichte des Ersten Weltkrieges. Darmstadt: Wiss. Buchges., XXIX, 1991. 525 p.
46. Brodel F. Grammar of Civilizations / Per. with F. B. A. Sitnikov. Moscow: Publishing house "The whole world", 2008. 552 p.
47. Haas W. Beitrag zur Geschichte der Entstehung des Auswärtigen Dienstes der Bundesrepublik Deutschland. Bonn: Köllen, 1969. 531 p.
48. La Francophonie des solution 2016 – Rapport de la Secrétaire générale de la Francophonie // Organisation internationale de la Francophonie. Paris. 86 p. URL: www.francophonie.org
49. Loïc G. La diplomatie culturelle française: La culture face à de nouveaux enjeux? Toulouse: Institut d'Études Politiques. 2007-2008. 104 p.
50. Romain P. Directeur de recherche au CNRS, Sciences-Po Rennes, Wiki Territorial du CN PT // «Instruments de la coopération internationale, Paramètres et en eux de l'action international», 2013. 100 p.
51. Witte B. Für die Freicheit eine Gasse. Aus dem Leben eines Liberalen. Stuttgart/Leipzig: Hohenheim-Verl., 2003. 408 p.

Статті

52. Авраменко В. Культурна дипломатія у зовнішній політиці Франції на сучасному етапі // Збірка матеріалів міжнародної наукової студентської конференції «Травневі студії». Секція 5. Внутрішня та зовнішня політика: у пошуках балансу. 2019. Вип. 4. С. 167-171.
53. Агеева В.В. Реформирование концепции внешней культурной политики Франции: «дипломатия влияния» и феномен «мягкой силы» // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Издательство «Грамота». 2015. № 8 (58). С. 13-16.
54. Багана Ж., Хапилина Е.В. Французский язык в Африке – иностранный язык? // Вестник РУДН. 2008. №3. С. 30-36.
55. Банщикова Н. В. Внешняя культурная политика и дипломатия: концептуализация различий // Электронная библиотека БГУ: офіційна сторінка. С. 121-122. URL: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/96934/1/121-122.pdf>
56. Басенко Я. Культурна дипломатія в Європі // Емінак. 2013. № 1-4. С. 53-57.
57. Боголюбова Н. М. Теоретические аспекты проблемы внешней культурной дипломатии // Америка и мир: история и современность. СПб., 2006. С. 267-280.
58. Боголюбова Н. М. Внешняя культурная политика: сравнительный анализ концепций европейских стран // Исследования международных отношений Сб. ст. [Отв. ред. С. В. Лобачев]. СПб., 2004. С. 183-192.
59. Василенко Е.В. Культурная дипломатия как инструмент «мягкой силы» государства // Перспективы. Электронный журнал. 2016. № 1 (5). С. 68-80.
60. Вовчук Л. А. Культурна дипломатія у реаліях ХХІ століття // Молодий вчений. 2019. № 4(2). С. 330-334.

61. Докучаева С. В. Аналитическая модель культурной дипломатии: перспективы уточнения исследовательского инструментария // Журнал «Управление в современных системах». Челябинск: Южно-Уральский государственный университет. 2016. № 3 (10) С. 41-48.
62. Журавлева Н. Н. Коммуникативные стратегии в сфере «культурной дипломатии»: современные дискуссии // Вестник ВГУ. Санкт-Петербургский государственный университет, 2007. № 2. Ч. 2. С. 160-166.
63. Зимин А.Г. Культурная дипломатия Германии // Госсоветник. 2014. № 1. С. 136-139.
64. Карнаухова Е.Е. МИД ведущий актер во внешней культурной политике Германии // Гуманитарный вектор. Серия: Педагогика, психология. 2011. № 3. С. 135-139.
65. Косенко С.И. Генезис и эволюция культурной дипломатии Франции на протяжении эпох // Вестник МГИМО-Университета. 2013. № 4. С. 29-37.
66. Косенко С.И. Политика и система франкофонии в эпоху глобализации (европейские аспекты) // Вестник МГИМО Университета. 2011. № 2. С. 141-150.
67. Косенко С.И. Культура в палитре внешней политики. Опыт Франции. Москва: Восток-Запад. 2010. С. 181-182.
68. Косенко С.И. Актуальные аспекты современной культурной политики Франции // Власть. 2007. № 6. С. 82-85.
69. Кузнецова Е.В. Определение культуры: разнообразие подходов / Перспективы науки и образования, 2013. № 5. С. 49-55.
70. Лаврова Е.В. Франкофония: история и современность // Вестник РУДН. 2006. №1. С. 149-157.
71. Ланьшина Т.А. «Мягкая сила» Гете-Института // Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика. 2014. Т. 9. №2. С. 28-57.

72. Мухамедярова Р.Р. Стратегия мягкой силы Франции // Дискурс-Пи. 2014. № 2-3. С. 146-148.
73. Николаева Ю. В. Проблемы реформирования внешней культурной политики Франции в начале XXI века // Вестник СПбГУ. 2014. №1. С. 146-153.
74. Полякова В. В. Культура как инструмент внешней политики государства // Молодой ученый. 2016. № 15(119). С. 388-390.
75. Поморцева Н.П., Калегина Т.Е. Роль и место французского языка в лингвистическом ландшафте стран Северной Африки (на примере стран Магриба) // Современный мусульманский мир. 2017. № 1. С. 1-10.
76. Процюк М. Публічна та культурна дипломатія як засіб «м'якої сили» України: запозичені моделі, реальні кроки та стратегічні пріоритети. Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. Серія «Політичні науки». 2016. Випуск 22. Ч. 2. С. 21-28.
77. Процюк М. Регіоналізм та мультикультуралізм у теорії і практиці культурної дипломатії європейських держав // Актуальні проблеми зовнішньої політики України: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених. Чернівці: Технодрук, 2013. С. 129-131.
78. Радиков И.В., Лексютина Я.В. «Мягкая сила» как современный атрибут великой державы // Мировая экономика и международные отношения. 2012. № 2. С. 19-37.
79. Розумна О. П. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи. Аналітична доповідь // Національний інститут стратегічних досліджень: офіційна сторінка. Київ, 2016. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/kultu_dypl-26841.pdf
80. Сербіна Н.Ф. Культурна дипломатія як інструмент зовнішньої політики сучасної європейської держави // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 100 (Частина I), 2011. С. 122-131. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/1667/1578>

81. Смирнова О.А., Семенычева Т.П. Роль Франции и Международной организации «Франкофония» в сохранении культурного многообразия // Вестник Волгоградского государственного университета. 2011. № 1. С. 89-97.

82. Солидарность Франции в условиях чрезвычайной гуманитарной ситуации в Украине // Министерство Европы и иностранных дел. 2022. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/ru/dossiers-pays/ukraine/situation-en-ukraine-la-position-de-la-france/>

83. Турчинський А. Зовнішня культурна політика Німеччини як інструмент «м'якої сили» // Збірник матеріалів III Міжнародної наукової конференції студентів та молодих вчених. Секція 3. «М'яка сила» та сучасна публічна дипломатія. Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021. С. 124-127.

84. Фокин В. И. Формирование содержания понятий «внешняя культурная политика» и «культурная дипломатия» в международной деятельности современных государств // Вестник СПбУ, 2003. Сер. 6. Вып. 2(14). С. 125-130.

85. Шамборовський Г., Мусієнко Н. Завдання і можливості культурної дипломатії у розвитку сучасної держави та інститутів громадянського суспільства в Україні. 2016. Вип. 14. С.91-100.

86. Шмагин Е. А. Культура и дипломатия // Международная жизнь. 2002. № 3. С. 61-73.

87. Ящук-Клоде Е. «Теперь есть шанс для богатого украинского наследия» // Газета «День». 2022. 4 апреля. URL: <https://m.day.kyiv.ua/ru/article/obshchestvo/teper-est-shans-dlya-bogatogo-ukrainskogo-naslediya>

88. Arndt R. Cultural Diplomacy and International Understanding. Minneapolis: University of Minnesota. 2011. 24 p.

89. Attali J. La francophonie et la francophilie, moteurs de croissance durable // Vie-publique.fr. 2014. URL: <https://www.vie-publique.fr/rapport/34251-la-francophonie-et-la-francophilie-moteurs-de-croissance-durable>
90. Bound K., Briggs R., Holden J. Cultural Diplomacy. London: Demos, 2007. 111 p.
91. Chaubet F. L'Alliance française ou la diplomatie de la langue (1883-1914) // Revue historique. 2004. № 4. P. 763-785.
92. Clarke D. Theorising the role of cultural products in cultural diplomacy from a Cultural Studies perspective // International Journal of Cultural Policy, 2016. Volume 22. Issue 2. P. 147-163.
93. Claudel S., Fohr A., Tadié A. La diplomatie culturelle face aux défis contemporains // Terra Nova. 2017. P.11-40.
94. DAAD // Ministry of Education and Science of Ukraine: official website. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/eng/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodnadilnist/spivpracya-z-mizhnarodnimi-organizaciyami/mizhnarodni-proekti/daad>
95. Descours G. Soft Power : la France devient la nation la plus influente du monde // Le Figaro. 2017. 19 июля. URL: <http://www.lefigaro.fr/international/2017/07/18/01003-20170718ARTFIG00300-macronpropulse-la-france-en-tete-du-classement-soft-power.php>
96. Dispositif d'observation des dynamiques culturelles et linguistiques. Perspectives de recherche / Sous la direction de B. Dufrêne // Organisation internationale de la Francophonie. P. 10-11. URL: www.francophonie.org
97. Düwell K. Zwischen Propagande und Friedensarbeit - 100 Jahre Geschichte der deutschen Auswärtigen Kulturpolitik / Maaß K.-J. (Hrsg.). Kultur und Außenpolitik. Handbuch für Studium und Praxis. 2., vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009. P. 61-113.
98. Enzensberger H. M. Auswärts im Rückwärtsgang. Hans Magnus Enzensberger über die Blamage der deutschen Kulturpolitik im Ausland // Der Spiegel (Hamburg), 1995. Jg. 49. Nr. 37. P. 215-221.

99. Faites notre connaissance // Institut Français: official page. URL: <http://www.institutfrancais.com/fr/faites-notre-connaissance-0>
100. France Diplomacy. Cultural Diplomacy // Le site du ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. 2022. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/cultural-diplomacy/>
101. Gregory B. Public Diplomacy: Sunrise of an Academic Field // The Annals of the American Academy of Political and Social Science. 2008. Vol. 616. P. 274-290.
102. Haize D. La diplomatie culturelle française: une puissance douce? // CERISCOPE Puissance. 2013. URL: <http://ceriscope.sciences-po.fr/puissance/content/part2/la-diplomatie-culturellefrancaise-puissance-douce>
103. Hoffman A., Wessels W. Der Vertrag von Lissabon. Eine tragfähige und abschließende Antwort auf konstitutionelle Grundfragen? Baden-Baden: Integration, 2008. Jg. 31. P. 3-20.
104. Jaubert. P-A., Korkmaz, L., Looz, M. La stratégie d'influence culturelle extérieure de la France // l'École de Guerre Économique. P. 1-47. URL: <https://www.ege.fr/sites/ege.fr/files/uploads/2018/02/Influence-culturelle-France.pdf>
105. King M.T. All That Africa Could Be // The American interest. URL: <https://www.theamerican-interest.com/2017/06/27/all-that-africa-could-be/>
106. Kizlari D. and Fouseki K. The mechanics of cultural diplomacy: a comparative case study analysis from the European context. The Journal of Arts Management, Law, and Society. 2008. 48(2). P.133-147.
107. Melly P., Darracq V. A New Way to Engage? French Policy in Africa from Sarkozy to Hollande. London. 2013. P. 17-18.
108. Nye J.S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs. 2014. P. 57-59.
109. Pamment J. Time, Space & German Soft Power: Toward a Spatio-Temporal Turn in Diplomatic Studies? Perspectives Vol. 21. №. 2. P. 5-25.

110. Peisert H., Kuppe J. Kulturpolitik, auswärtige / W. R. Langenbacher, R. Rytlewski, B. Weyergraf. Kulturpolitisches Wörterbuch Bundesrepublik Deutschland/Deutsche Demokratische Republik im Vergleich. Stuttgart: Metzler, 1993. P. 372-379.

111. Public actors and cultural diplomacy. French cultural network and institutions abroad // COMPENDIUM: official page. URL: <https://www.culturalpolicies.net/web/france.php?aid=342>

112. Rose G. Neoclassical realism and theories of foreign policy // World politics. 1998. Vol. 51. № 1. P. 144-172.

113. Support for the media and journalists in the context of the war in Ukraine - (05 May 2022) // Ministry for Europe and Foreign Affairs. 2022. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/ukraine/news/article/support-for-the-media-and-journalists-in-the-context-of-the-war-in-ukraine-05>

114. Tago A. Public Diplomacy and Foreign Policy // Oxford Research Encyclopedias. 2017. URL: <http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e471>

115. Zöllner O. German Public Diplomacy: The Dialogue of Cultures, in N. Snow–P.M. Taylor (eds). Routledge Hand book of Public Diplomacy. London & New York: Routledge. 2009. P. 262-269.

Автореферати дисертацій

116. Кучмій О. П. Міжкультурне співробітництво як чинник зовнішньої та внутрішньої політики в умовах державотворчих зрушень: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2006. 20 с. URL: <http://disser.com.ua/content/144186.html>

ДОДАТКИ

Додаток А

SWOT-аналіз позицій французької мови в Західній Африці

Strengths – сильні сторони	Weaknesses – слабкі сторони
<p>1) широкого поширення тут досягла ще в колоніальний період;</p> <p>2) є мовою міжнародної комунікації;</p> <p>3) в більшості держав Західної Африки має статус єдиної державної мови;</p> <p>4) не розглядається в якості іноземної мови;</p> <p>5) збагачує місцеву культуру;</p> <p>6) виконує низку важливих соціальних функцій: допомагає встановити комунікацію між етносами в силу своєї нейтральності і не пов'язаності ні з однією етнічною групою; як результат попереднього пункту – допомагає боротися з трайбалізмом; відкриває доступ до нових досягнень в науці і техніці (оскільки інноваційну термінологію досить проблематично переводити на африканські мови); дозволяє дізнатися культурні та мовні цінності інших народів; підвищує соціальний статус африканців, які володіють французькою мовою в силу її престижу і очевидною практичної утилітарності; використовується лідерами африканських країн для виступу з міжнародної трибуни ООН.</p>	<p>1) поступається позиції англійської мови, як головної мови міжнародної комунікації та бізнесу;</p> <p>2) піддається конкуренції з боку інших мов, які проникають в Африку: арабська, китайська.</p>
Opportunities – можливості	Threats – загрози
<p>1) майбутнє французької мови пов'язане з Африканським континентом, і перш за все, з Західною Африкою (з огляду на демографічного зростання).</p>	<p>1) націоналістично налаштовані політичні лідери і активісти позиціонують французьку мову як мову колонізаторів;</p> <p>2) під натиском англо-американської економічної могутності, африканські країни можуть відмовитися від культурної та лінгвістичної співпраці з Францією в обмін на отримання економічних переваг</p>

Додаток Б

SWOT-аналіз позицій французької мови в Північній Африці

Strengths – сильні сторони	Weaknesses – слабкі сторони
<p>1) є мовою міжнаціональної комунікації;</p> <p>2) французька тут більше представлена в граматично «правильному» варіанті;</p> <p>3) зміцнюються позиції французької мови в Тунісі, Марокко та Алжирі;</p> <p>4) французьку мову підтримує високий статус як мови доступу до нових технологій, мова навчання і еліти, можливості кар'єрного зростання і соціальної успішності;</p> <p>5) розглядається в якості другої мови,</p> <p>6) збагачує місцеву культуру;</p> <p>7) демонструє культурні та лінгвістичні цінності іншого народу.</p>	<p>1) втратила свої позиції в порівнянні з колоніальним періодом і другою половиною ХХ століття;</p> <p>2) позбавлена статусу державної мови;</p> <p>3) «арабізація» півночі Африки, і, як результат, розрив зв'язку з французьким минулим;</p> <p>4) поступається позиціям англійської мови, як головної мови міжнародної комунікації та бізнесу.</p>
Opportunities – можливості	Threats – загрози
<p>1) просування позицій французької мови як мови міжнаціонального спілкування.</p>	<p>1) націоналістично налаштовані політичні лідери і активісти позиціонують французьку мову як мову колонізаторів;</p> <p>2) під натиском англо-американської економічної могутності, африканські країни можуть відмовитися від культурної та лінгвістичної співпраці з Францією в обмін на отримання економічних преференцій.</p>

Додаток В

**Генеральні управління МЗС, які відповідають за культурну
дипломатію ФРН**

Назва	Функції
Генеральне управління з питань культури і освіти	Планування, координація та контроль за політикою ФРН в галузі культури та освіти в зарубіжних країнах. Просування німецької мови в Європі і в усьому світі, а також розвиток діалогу з ісламським світом.
Генеральне управління з питань комунікацій, публічної дипломатії та ЗМІ	Створення і просування іміджу Німеччини за кордоном як економічного партнера, країни з багатою культурною спадщиною, як центру сучасних технологій, науки. інвестицій.